

“FÂRÂBÎ BİBLİYOGRAFYASI”NA BAZI İLÂVELER-IV

Süleyman TÜLÜCÜ*

ÖZET

Ebû Nasr el-Fârâbî (ö. 950), aslen Orta Asya’lı bir Türk olup, en büyük İslâm düşünürlerinden biridir. Hıristiyan âlimleri Yûhannâ b. Haylân (ö. 910) ve Ebû Bişr Mettâ (ö. 940)’nın nezareti altında, Bağdat’ta Mantık tahsil etti. Fârâbî, ayrıca Arapça grameri, Astronomi, Musikî, Tıp ve tabîî ilimler öğrenimi gördü ve ömrünün son yıllarını, tamamen inziva içinde, Halep’te Hamdânî [hükümdarı] Seyfüddeve’nin sarayında geçirdi. Aristo’nun mantığa ait eserlerine yazdığı şerhlerle büyük ün kazandı. Özellikle, Tıp ve Musikîye dair eserleri, standart risaleler oldu; fakat İslâm felsefesine katkılarından dolayıdır ki onun ismi hâlâ yaşamaktadır.

Bu yazı, son yıllarda Türkiye’de hazırlanmış olan Fârâbî bibliyografyalarını tamamlamak amacıyla kaleme alınmıştır. Burada, Fârâbî’nin son yıllarda basılmış, tercüme edilmiş bazı eserlerinin bir listesi ve ayrıca, onunla ilgili bazı tez, kitap ve makalelerin künyeleri verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Fârâbî, Orta Asya, İslâm Düşünürü, Yûhannâ b. Haylân, Seyfüddeve, İslâm Felsefesi.

ABSTRACT

Some Additions to “the Bibliography on al-Fârâbî”-IV

Abû Nasr al-Fârâbî (d. 950) is one of the greatest Muslim thinkers, of Central Asian Turkish descent. He studied Logic in Baghdad under the direction of the Christian scholars Yûhannâ ibn Haylân (d. 910), and Abû Bishr Mattâ (d. 940). Al-Fârâbî also learned Arabic grammar, Astronomy, Music, Medicine, and the natural sciences, and spent his later years in complete retirement at the court of the Hamdanid Sayf al-Dawla in Aleppo. He acquired great fame by his commentaries on Aristotle’s logical works. Especially, his works on Medicine and Music became standard treatises, but it is for his contributions to Islamic philosophy that his name still lives.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalı.

This article was composed in order to complete the bibliographies on al-Fârâbî prepared recently in Turkey. In the present article will be given a list of the works of al-Fârâbî, edited and translated in recent years and furthermore, the titles of some dissertations, books and articles about him.

Key Words: *Al-Fârâbî, Central Asia, Muslim Thinker, Yūhannā ibn Haylān, Sayf al-Dawla, Islamic Philosophy.*

İslâm dünyasının tarih boyunca yetiştirdiği en büyük filozof ve düşünürlerden biri olan ve kaynaklarda kendisinden “el-Feylesūf et-Türkî” diye söz edilen Ebû Nasr Muhammed b. Muhammed b. Tarhân b. Uzluğ (bir kısım Arapça kaynaklarda Evzelağ şeklinde harekelenmiştir) el-Fârâbî, Türkistan’da Sır-Deryâ’ya Arıs kolunun döküldüğü yerde, eskiden önemli bir kültür merkezi olan Fârâb¹ (Otrâr’a) tabi Vesîc² Kalesi Türk kumandanı Muhammed’in oğlu olup, takriben 257/870 yıllarına doğru doğmuştur³. *Dîvânü’l-Edeb* adlı Arapça sözlüğün müellifi İshâk b. İbrâhîm el-Fârâbî⁴ (ö. 350/961’e doğru) ile yeğeni ünlü dilci el-Cevherî (ö. 400/1010’a doğru) de Fârâb menşelidir⁵. Bilindiği üzere, el-Cevherî’nin *es-Sihâh* adlı Arapça sözlüğü İslâm dünyasında büyük bir şöhret kazanmıştır.

Fârâbî, bir süre Merv’de tahsil gördü. Felsefe öğrenimini Bağdat’ta tamamlamaya çalıştı. Burada özellikle Ebû Bişr Mettâ b. Yûnus’tan Mantık dersi

¹ Bu hususta geniş bilgi için bk. W. Barthold, “Fârâb”, *İA*, IV, 450-451; Emel Esin, “Fârâbî’yi Yetiştiren Kengeres Türk Muhitinin Kültür ve Sanatı”, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, VI/3-4 (1976), s. 81-140; Süleyman Tülücü, “Cevherî’nin Doğduğu, Yetiştirdiği ve Yaşadığı Muhitin Coğrafi Konumu, Kısa Tarihi ve Kültür Durumu”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 12 (1995), s. 129-141.

² Krş. V. V. Barthold, *Moğol İstilâsına Kadar Türkistan*, haz. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul 1981, s. 227.

³ Abdülhak Adnan [Adivar], “Fârâbî”, *İA*, IV, 451.

⁴ Hayatı ve eserleri hakkında bk. Nasuhi Ünal Karaarslan, “Fârâbî, İshak b. İbrâhîm”, *DİA*, XII, 163-164.

⁵ Yâkût el-Hamevî, *Mu’cemül-Büldân*, Beyrut 1397/1977, IV, 225; krş. Ahmet Caferoğlu, *Türk Dil Tarihi I-II*, 3. baskı, İstanbul 1984, II, 17-18. Cevherî ve lügatçiliği hakkında geniş bilgi için bk. Süleyman Tülücü, *Cevherî; Hayatı, Eserleri, İlmî Kişiliği ve Lügatçiliği*, Basılmamış Çalışma, Erzurum 1993; krş. bir de Hulûsi Kılıç, “Cevherî”, *DİA*, VII, 459; Sedat Şensoy, “Luğavî Anlamın Tespiti: Veysî’nin Fîrûzâbâdî’ye Karşı Cevherî’yi Müdafaası”, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sy. 9 (2003), s. 87-110; Nevin Karabela, “Cevherî ve Sözlük Bilimine Katkıları”, *Uluslararası Türk Dünyasının İslâmiyete Katkıları Sempozyumu: International Symposium on the Contribution of Turkish World to Islam, 31 Mayıs-1 Haziran 2007/31 May-1 June 2007, Isparta/Türkiye, Bildiriler*, Isparta 2007, s. 631-636.

olarak Aristo mantığını iyice öğrendi. Arkadaşları arasında çalışkanlığı ve zekâsıyla tanındı. Daha sonra Harrân'a gitti. Orada Yûhannâ b. Haylân ile tanıştı ve ondan ders olarak Mantık ve Felsefe alanındaki bilgisini artırdı. Yeniden Bağdat'a dönerek Aristo ve Eflâtun'un kitaplarını inceledi. Fârâbî Bağdat'tan Şam (Dimaşk)'a gitti. Bir süre sonra Mısır'a geçti. Kısa bir zaman sonra tekrar Şam'a döndü. Birçok dil bilen ve çeşitli eserler yazmış olan bu Türk filozofuna, Halep ve Şam dolaylarında hüküm süren Hamdânîler'in sultanı Seyfûddeve çok hürmet gösterdi. Fârâbî bir müddet onun sarayında kaldı. Bu büyük Türk düşünürü, 339/950 yılında seksen yaşlarında iken⁶ Şam'da hayata gözlerini yumdu. Felsefe, Mantık, Psikoloji, Musikî, Kimya, Matematik ve Tıpta büyük bir bilgin olan Fârâbî'nin ölümü Seyfûddeve'yi çok üzdü. Bu sultanın, onun cenaze namazını bizzat kıldırıldığı söylenir⁷.

Kaynakların kısa boylu, seyrek sakallı⁸ olarak tavsif ettikleri Fârâbî, bazı tarihçilere göre, Aristo'nun felsefesi yerine M. V. yüzyılda Neo-Platonikler tarafından yazılmış bir ilâhiyatı asıl Aristo felsefesi diye almış ve onu İslâm akidesi ile, el-Kindî (ö. 259/872)'nin tarzında, uzlaştırmaya başlayarak kendisinden sonra gelen İbn Sînâ (ö. 428/1037)'nin yolunu açmıştır. Bundan dolayı Aristo'nun Doğu'da adı “Hâce-i Evvel=Muallim-i Evvel” (Birinci Öğretmen) ise, Fârâbî'nin adı da “Hâce-i Sâni=Muallim-i Sâni (İkinci Öğretmen) olarak kalmıştır⁹. Bilim tarihinde Fârâbî'nin en önemli ve orijinal eserlerinden biri olan *Kitâbü'l-Mûsikâ* Avrupa'da musikî teorilerine temel olmuştur¹⁰. *İhsâ'ül-'Ulûm* (İlimlerin Sayımı) ismindeki eserinde de, Aristo'dan esinlenerek, ilimleri sınıflamıştır¹¹. Fârâbî'nin, zamanının ilminin hemen hemen her

⁶ Yaşar Aydın, *Farabi*, İstanbul 2008, s. 27.

⁷ İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l- A'yân*, nşr. İhsân 'Abbâs, Beyrut 1397/1977, V, 153-157; İbrahim Agâh Çubukçu, *Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri*, Ankara 1986, s. 85; a. mlf., *Türk-İslâm Düşünürleri*, Ankara 1989, s. 14; krş. Burhan Ulutan, *İslâm Medeniyeti ve Akılcı Felsefe*, İstanbul 1976, s. 74.

⁸ Hilmi Ziya Ülken, *İslâm Düşüncesi II, İslâm Felsefesi Tarihi*, İstanbul 1957, s. 120; Burhan Ulutan, a.g.e., s. 74.

⁹ Bu hususta geniş bilgi için bk. Seyyid Hüseyin Nasr, “Fârâbî'ye Niçin “İkinci Öğretmen” Adı Verilmiştir?”, çev. Süleyman Tülücü, *Diyanet Dergisi*, c. XXIX, sy. 1 (Ocak-Şubat-Mart 1993), s. 51-56; aynı yazının farklı bir çevirisi için bk. Seyyid Hüseyin Nasr, *Makaleler II*, çev. Şehabeddin Yalçın, İstanbul 1997, s. 33-39.

¹⁰ Bu hususta geniş bilgi için bk. Don M. Randel, “Al-Fârâbî and the Role of Arabic Music Theory in the Latin Middle Ages”, *Journal of the American Musicological Society*, 29/2 (Summer 1976), s. 173-188; Ahmet Hakkı Turabi, “el-Mûsika'l-kebîr”, *DİA*, XXXI, 256-257.

¹¹ Bu hususta geniş bilgi için bk. Abdülhak Adnan [Adıvar], “Fârâbî”, *İA*, IV, 454-455; Mahmut Kaya, “İhsâ'ül-'ulûm”, *DİA*, XXI, 549-550.

dalıyla uğraştığı bir gerçektir. Fakat asıl ünü Felsefeden ve özellikle Felsefenin din ile ilgili bahislerinden ileri geliyor. Hatta birçok İslâm ilâhiyatçıları, mutasavvıfları tarafından bu noktadan dolayı eleştiriye maruz kalmıştır. Fârâbî'nin fiziği Aristo'nun fiziği ile benzerlik arz etmektedir. Bu Türk filozofu siyaset felsefesiyle de uğraşarak¹² *Ârâ'ü Ehli'l-Medîneti'l-Fâzıla* diye ünlü bir kitap yazmıştır¹³. Bu kitapta genel bir dünya devletini ve o devletin başkanının nasıl olması gerektiğini anlatıyor. Kısacası Fârâbî, hemen hemen her ilim dalında çalışmış ve gerçekten Doğu'nun Aristo'su adını almaya hak kazanmıştır¹⁴.

Fârâbî'nin eserlerinden kısaca, ilk söz eden kaynak İbnü'n-Nedîm (ö. 385/995)'in *el-Fihrist*'idir¹⁵. Bunu İbnü'l-Kıftî (ö. 646/1248)'nin *Târîhu'l-Hukemâ'sı*¹⁶ ve İbn Ebî Usaybi'a (ö. 668/1270)'nın *'Uyûnü'l-Enbâ'sı*¹⁷ izler. Bu kaynaklarda Fârâbî'ye

¹² Bu hususta geniş bilgi için bk. Erwin I. J. Rosenthal, *Ortaçağ'da İslâm Siyaset Düşüncesi*, Türkçesi: Ali Çaksu, İstanbul 1996, s. 175-207.

¹³ Bu hususta geniş bilgi için bk. Mahmut Kaya, "el-Medînetü'l-fâzıla", *DİA*, XXVIII, 318-320.

¹⁴ A. Adnan Adıvar, *Bilim ve Din (İlim ve Din)*, İstanbul 1980, s. 80. Fârâbî'nin hayatı, eserleri, felsefesi ve ilmî görüşleri hakkında geniş bilgi için bk. İbnü'l-Kıftî, *Târîhu'l-Hukemâ'*, nşr. J. Lippert, Leipzig 1903, s. 277-280; İbn Ebî Usaybi'a, *'Uyûnü'l-Enbâ' fi Tabakâti'l-Etbbâ'*, 3. baskı, Beyrut 1401/1981, III, 230-233; İbn Hallikân, a.g.e., V, 153-157; ez-Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ'*, nşr. Şu'ayb el-Anna'üt-İbrâhîm ez-Zeybak, 4. baskı, Beyrut 1406/1986, XV, 416-418; es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, nşr. H. Ritter, Wiesbaden 1962, I, 106-113; T. J. de Boer, *İslâm'da Felsefe Tarihi*, notlar ekleyerek çev. Yaşar Kutluay, 3. baskı, İstanbul 2001, s. 132-157; İbrahim Medkûr, *La Place d'al-Fârâbî dans l'École Philosophique Musulmane*, Paris 1934; a. mlf., "Fârâbî", çev. Osman Bilen, *İslâm Düşüncesi Tarihi*, editör: M. M. Şerif, Türkçe baskının editörü: Mustafa Armağan, İstanbul 1990, II, 67-98; Hilmi Ziya Ülken, *İslâm Düşüncesi*, İstanbul 1946, s. 226-247; a. mlf., *İslâm Düşüncesi II, İslâm Felsefesi Tarihi*, s. 119-179; a. mlf., *İslâm Felsefesi-Kaynakları ve Tesirleri*, 2. baskı, Ankara, ts., s. 51-73; a. mlf., *Türk Tefekkürü Tarihi*, İstanbul 2004, s. 108-124; Nihat Keklik, *İslâm Mantık Tarihi ve Fârâbî Mantığı I-II*, İstanbul 1969-1970; De Lacy O'Leary, *İslâm Düşüncesi ve Tarihteki Yeri*, çev. Hüseyin Yurdaydın-Yaşar Kutluay, 2. baskı, Ankara 1971, s. 94-101; Cavit Sunar, *İslâm'da Felsefe ve Fârâbî I*, Ankara 1972, s. 55-81; İbrahim Ağâh Çubukçu, *İslâm Düşünürleri*, Ankara 1977, s. 23-27; Bayraktar Bayraklı, *Fârâbî'de Devlet Felsefesi*, İstanbul 1983; Macit Fahri, *İslâm Felsefesi Tarihi*, çev. Kasım Turhan, İstanbul 1987, s. 91-104; Mehmet Bayraktar, *İslâm Felsefesine Giriş*, Ankara 1988, s. 200-223; Fahrettin Olguner, *Fârâbî*, İstanbul 1999; Yaşar Aydın, *Fârâbî'de Tanrı-İnsan İlişkisi*, İstanbul 2000; a. mlf., *Fârâbî*, İstanbul 2008; İbrahim Hakkı Aydın, *Farabî'de Metafizik Düşünce*, İstanbul 2000; a. mlf., *Fârâbî'de Bilgi Teorisi*, İstanbul 2001; Bekir Karlığa, *İslâm Düşüncesi'nin Batı Düşüncesi'ne Etkileri*, İstanbul 2004, s. 307-324; Şahin Filiz, *Farabî*, İstanbul 2005; Abdülhak Adnan, "Fârâbî", *İA*, IV, 451-469; Aydın Sayılı, "Fârâbî ve Tefekkür Tarihindeki Yeri", *Bellekten*, c. XV, sy. 57 (Ocak 1951), s. 1-59; Richard Walzer, "al-Fârâbî", *EI²* (İng.), II, 778-781; Mahmut Kaya, "Fârâbî", *DİA*, XII, 145-162.

¹⁵ İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Matba'atü'l-İstikâme, Kahire, ts., s. 382.

¹⁶ İbnü'l-Kıftî, a.g.e., s. 279-280.

¹⁷ İbn Ebî Usaybi'a, a.g.e., III, 230-233.

ait toplam 100'den fazla eserin adı zikredilmiştir¹⁸.

Batı ilim çevreleri Fârâbî üzerinde Türk İslâm dünyasından çok önceleri araştırma yapmaya başlamışlar, onun bazı eserlerini yayımlamışlar, tercüme etmişler ve hakkında bibliyografyalar hazırlamışlardır. Fârâbî'nin eserleriyle ilgili ve genel olarak Fârâbî üzerinde Batı'da ve Doğu'da hazırlanan müstakil bibliyografyalar, kronolojik sırayla şunlardır:

1- M. Steinschneider, *Al-Fârâbî (Alpharabius), des arabischen Philosophen, Leben und Schriften*, St. Pétersbourg 1869, X+268 s.; 2. tıpkıbasımı: Amsterdam 1966, 276 s.; 3. tıpkıbasımı: Frankfurt 1999, 268 s. Bu eserde (s. 214-220), Fârâbî'nin eserlerinin tam bir listesi verilmeye çalışılmıştır.

2- Khalil Georr, *Bibliographie critique d'al-Fârâbî*, Basılmamış Doktora Tezi, Paris 1945, 265 s. Bu tez, Fârâbî hakkında oldukça kapsamlı tenkidî bir bibliyografya çalışmasıdır.

3- Ahmed Ateş, “Fârâbî'nin Eserlerinin Bibliyografyası”, *Fârâbî Tetkikleri I*, İstanbul 1951, s. 111-126; bu makalenin daha mükemmel basımı için bk. *Bellekten*, c. XV, sy. 57 (Ocak 1951), s. 175-192. Burada Fârâbî'nin 160 kadar eseri, yazma nüshalarının bulunduğu yerler, basmaları, şerhleri ve çevirileri zikredilerek verilmiştir. Ünlü şarkiyatçı Prof. Ahmed Ateş'in bu yazısı, alanında hâlâ değerini muhafaza eden özgün bir araştırmadır.

4- Nicholas Rescher, *Al-Fârâbî: An Annotated Bibliography*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 1962, II+54 s. Bu çalışma, Fârâbî ile ilgili Batı'da ve Doğu'da yayınlanmış olan eser ve makaleleri veren açıklamalı bir bibliyografyadır.

5- Müjgân Cunbur-İsmet Binark-Nejat Sefercioğlu, *Fârâbî Bibliyografyası, Kitap-Makale (Doğumunun 1100'üncü Yıldönümü Münasebetiyle)*, Ankara 1973, XX+115 s. Bu bibliyografik eserde, ilk önce, Fârâbî'nin eserlerinin yazma ve basmaları, şerhleri, tercümeleri kaydedilmiş; daha sonra da Fârâbî hakkında yazılmış olan ve ondan bahseden kitap ve makalelere yer verilmiştir. Bu çalışma, oldukça eskimesine rağmen hâlâ önemini muhafaza etmektedir.

6- Sâlih Mehdî el-'Azzâvî, “Mâ Kütibe 'anî'l-Fârâbî fi'l-Mesâdiri'l-'Arabiyye ve'l-Mu'arabe”, *el-Mevrid*, c. II, sy. 4 (1393/1973), s. 229-232. Bu küçük yazıda eski-yeni

¹⁸ Müjgân Cunbur-İsmet Binark-Nejat Sefercioğlu, *Fârâbî Bibliyografyası, Kitap-Makale (Doğumunun 1100'üncü Yıldönümü Münasebetiyle)*, Ankara 1973, “Önzöz”, s. VII.

muhtelif çalışmalar yer almıştır.

7- Korkıs 'Avvâd ve Mîhâ'il 'Avvâd, "Râ'idü'd-Dirâse 'an Ebî Nasr el-Fârâbî", *el-Mevrid* (Fârâbî Özel Sayısı), c. IV, sy. 3 (1395/1975), s. 165-268. Bu bibliyografya, günümüzde Fârâbî üzerinde yapılmış, umumî ve geniş bibliyografyalardan biri olup Batı'daki ve özellikle İslâm ülkelerindeki çalışmaları (müracaat eserleri, kitap ve makaleler) göstermesi bakımından önemlidir.

8- Hüseyin 'Alî Mahfûz-Ca'fer Â-i Yâsîn, *Mü'ellafâtü'l-Fârâbî*, Bağdat 1395/1975. Bu kitaba iki cetvel ilâve edilerek Fârâbî'nin eserlerinin klâsik kaynaklardan hangisinde yer aldığı ve dünya dillerinden hangisine tercüme edildiği gösterilmiştir.

9- Süleyman Tülücü, " 'Fârâbî Bibliyografyası'na Bazı İlâveler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 48 (Haziran 1987), s. 191-208. Bu yazı, özellikle Türkiye'de Fârâbî üzerine yapılan çalışmaları vermesi bakımından önem taşımaktadır.

10- Ahmad Khân Kabîr, "A Select Bibliography of Writings on al-Fârâbî in English", *Muslim World Book Review*, XIII/2, Leicester 1993, s. 56-61.

11- Süleyman Tülücü-İbrahim Hakkı Aydın, "Fârâbî Bibliyografyası'na Bâzi İlâveler", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. Talip Yücel'e Armağan, XXXIII/1-2 (1995), s. 255-286. Bu ortaklaşa hazırlanmış bibliyografya yazısında, özellikle Türkiye'de Fârâbî üzerine yapılan çalışmalar verilmeye çalışılmıştır.

12- Süleyman Tülücü, " 'Fârâbî Bibliyografyası'na Bazı İlâveler-III", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 20 (2003), s. 7-52.

Ayrıca, aşağıdaki eserlerde de Fârâbî'nin telifleri ve onunla ilgili çalışmalar üzerinde geniş bilgi verilmiştir:

1- Carl Brockelmann, *Geschichte der arabischen Litteratur*, Leiden 1943, I, 232-236; *Supplementband*, Leiden 1937, I, 375-377.

2- 'Abbâs Mahmûd [el-'Akkâd], *el-Fârâbî*, Kahire 1944, s. 38-64.

3- Mahmut Kaya, "Fârâbî", *DİA*, XII, 145-162.

4- Ahmet Kayacık, *Bağdat Okulu ve İslâm Düşüncesindeki Yeri*, İstanbul 2004, s. 60-90.

Diğer yandan, tanınmış Fârâbî uzmanlarından Muhsin Mehdî'nin bu konuda bir bibliyografya hazırlamakta olduğu ve bu çalışmanın bazı Doğu memleketleri

kütüphanelerindeki Fârâbî yazmalarının tam künyelerini ihtiva edeceği bildirilmiştir¹⁹. Ancak, son yıllardaki önemli bibliyografik çalışmalarda böyle bir eserin adına rastlanmadığından, bugüne kadar bu bibliyografyanın basılmadığı anlaşılmaktadır.

Bilindiği üzere, eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği dâhil, özellikle Batı’da ve İslâm ülkelerinde Fârâbî ile ilgili birçok eser ve makale yayınlanmıştır ve hâlâ da yayınlanmaya devam edilmektedir. Gayet tabiidir ki biz, bunların bazılarını görme imkânını bulamadık. Bu bibliyografya çalışmamızı hazırlarken çok yönlü taramalarda bulduk ve çeşitli eserlerden yararlandık. Bizzat göremediğimiz için, bazı kitap ve yazıların künyeleri (yayınevleri, kaç sayfa oldukları vs.) tam olarak verilememiştir. Diğer taraftan, aşağıdaki bibliyografyalara girdiği hâlde, okuyucuya faydalı olacağı mülâhazasıyla, doğrudan doğruya Fârâbî hakkındaki bazı eserlerin yeni baskıları da bu kaynakçaya alınmıştır. Fârâbî kaynakçası ile ilgili bu dördüncü çalışmamızda, çoğu zaman internetten de yararlanılmıştır. Özellikle, “Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliyografyası (1923-1999)” (CD hâlinde) ile YÖK Ulusal Tez Merkezi daha önceki çalışmalarımızda eksik kalan noktaları tamamlamamızda bize yardımcı olmuştur. Yine bu konudaki tezlerin tespitinde İsmail E. Erünsal ve arkadaşlarının hazırladıkları *İlâhiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu I (1953-2000) ve II (2001-2007)*’den (İSAM Yay., İstanbul 2008) büyük ölçüde yararlandık.

Bazı eksikliklerimize rağmen, bu çalışmamızın, İslâm felsefesi tarihi, özellikle Fârâbî üzerinde çalışacak olanlara yararlı olacağını ümit ediyoruz. Ancak, burada şunu belirtelim ki, İslâm felsefesi ve Fârâbî üzerinde araştırma yapanların önemli bir kısmının bu ve daha önceleri gerçekleştirdiğimiz kaynakça çalışmalarından ve bunların muhtevâsından bihaber kaldığını müşahede ediyoruz.

Hazırladığımız bu bibliyografya denemesinde, aşağıdaki kitap ve makaleler tamamlanmaya çalışılmıştır:

- 1- Müjgân Cunbur-İsmet Binark-Nejat Sefercioğlu, *Fârâbî Bibliyografyası, Kitap- Makale (Doğumunun 1100’üncü Yıldönümü Münasebetiyle)*, Ankara 1973.
- 2- Süleyman Tülücü, “ ‘Fârâbî Bibliyografyası’na Bazı İlâveler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 48 (Haziran 1987), s. 191-208.
- 3- Süleyman Tülücü-İbrahim Hakkı Aydın, “Fârâbî Bibliyografyası’na Bazı

¹⁹ Bk. Müjgân Cunbur-İsmet Binark-Nejat Sefercioğlu, a.g.e., “Önsöz”, s. VIII.

İlâveler”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. Talip Yücel’e Armağan, XXXIII/1-2 (1995), s. 255-286. Maalesef, bu yazının provaları tarafımıza gönderilerek yaptırılmadığından, basımı sırasında, az miktarda da olsa, kimi dizgi hataları meydana gelmiştir.

4- Süleyman Tülücü, “ ‘Fârâbî Bibliyografyası’na Bâzı İlâveler-III”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 20 (2003), s. 7-52. Yukarıdaki bibliyografya çalışmalarını tamamlamak amacıyla kaleme alınmıştır.

I- FÂRÂBÎ’NİN ESERLERİ

- 1- *Aklın Anlamları (Risâle fî Me’âni’l-‘Ak)*, Mahmut Kaya, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri*, Klâsik [Yay.], İstanbul 2003, s. 127-137.
- 2- *Alfarabi: Philosophy of Plato and Aristotle*, translated with an introduction by Muhsin Mahdi, Cornell University Press, New York/Ithaca 2001, 158 s.
- 3- *Alfarabi, the Political Writings: Selected Aphorisms and Other Texts*, translated by Charles E. Butterworth, Cornell University Press, New York/Ithaca 2001, XIII+179 s.
- 4- *Astroloji Hakkında Doğru ve Yanlış Bilgiler (Makâle fî mâ Yasihhu ve mâ lâ Yasihhu min Ahkâmi’n-Nücûm)*, Mahmut Kaya, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri*, Klâsik [Yay.], İstanbul 2003, s. 183-192.
- 5- *Bilgeliğin Değerli Taşı*, çev. Şenol Korkut, Morpa Kültür Yay., İstanbul 2009, 79 s.
- 6- “Bir ve Birlik”, çev. Cevdet Kılıç, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 13, sy. 2 (2008), s. 441-466.
Not: *Kitâbü’l-Vâhid ve’l-Vahde*’nin Türkçeye çevirisi.
- 7- *De l’obtention du bonheur*, translated by Olivier Sedeyn and Nassim Lévy; Allia, Paris 2005, 125 s.
- 8- *Din Üstüne*, çev. Yaşar Aydın, Arasta Yay., Bursa 2002.
Not: *Kitâbü’l-Mille*’nin Türkçeye çevirisi.
- 9- *Ebû Nasr il-Fârâbî’nin Halâ Üzerine Makalesi*, nşr. ve trc. Necati Lugal-Aydın Sayılı, TTK Yay., Ankara 1951; 2. baskı, TTK Yay., Ankara 1985, 36+[7]+16 s.
- 10- *Eflâtun ile Aristoteles’in Görüşlerinin Uzlaştırılması (Kitâbü’l-Cem’ beyne Re’yeyi’l-Hakîmeyn Eflâtûn el-İlâhî ve Aristûtâlis)*, Mahmut Kaya, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri*, Klâsik [Yay.], İstanbul 2003, s. 151-181.
- 11- *Endîşehâ-yi Ehl-i Medîne-i Fâzıla*, trc. Ca’fer Seccâdî, Tahran 1954, 1982.

Not: *Ârâ’ü Ehli’l-Medîneti’l-Fâzıla’nın* Farsçaya çevirisi.

- 12- *Erdemli Şehir Halkının Görüşleri (Kitâbü Ârâ’i Ehli’l-Medîneti’l-Fâzıla)*, Mahmut Kaya, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri*, Klâsik [Yay.], İstanbul 2003, s. 139-150.
- 13- *Fârâbî’nin İki Eseri: Fusûlü’l-Medenî, Tenbîh alâ Sebîli’s-Sa’âde*, çev. Hanifi Özcan, M. Ü. İlâhiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul 2005, 199 s.
- 14- *Farabî’nin Üç Eseri: Mutluluğu Kazanma(Tahsilu’s-Sa’ade), Eflâtun Felsefesi ve Aristo Felsefesi*, çev. Hüseyin Atay, Morpa Kültür Yay., İstanbul 2004, 2008, 166 s.
- 15- *Felsefe Öğreniminden Önce Bilinmesi Gereken Konular (Risâle fî mâ Yenbağî en Yukaddeme kable Te’allümü’l-Felsefe)*, Mahmut Kaya, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri*, Klâsik [Yay.], İstanbul 2003, s. 109-116.
- 16- *Felsefenin Temel Meseleleri (‘Uyûnü’l-Mesâ’il)*, Mahmut Kaya, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri*, Klâsik [Yay.], İstanbul 2003, s. 117-126.
- 17- *Harfler Kitabı (Kitâbu’l-Hurûf)*, çev. Ömer Türker, Litera Yayıncılık, İstanbul 2008, IX+320 s.
- 18- *Idées des habitants de la cité vertueuse*, trad. Youssef Karam et al., Imprimerie de l’Institut Français d’Archéologie Orientale, Le Caire 1949, 128 s.
Not: *Ârâ’ü Ehli’l-Medîneti’l-Fâzıla’nın* Fransızcaya çevirisi.
- 19- *Ihsa al-Ulum and the Ortu Scientiarum: Text and Studies = İhsâ’ü’l-‘Ulûm ve Aslü’l-‘Ulûm li-Ebî Nasr Muhammed b. Muhammed el-Fârâbî*, collected and reprinted by Fuat Sezgin, Institute for the History of Arabic-Islamic Science at the Johann Wolfgang Goethe University, Frankfurt 2005, c. 1, 330 s.; c. 2, 326 s.
- 20- *Kitâbu’l-Burhân*, trc. Ömer Türker-Ömer Mahir Alper, Klâsik Yay., İstanbul 2008, VII+70+70+2 s.
- 21- *Kitâbü’l-Vâhid ve’l-Vahde*, nşr. Muhsin Mehdî, Dârü Tubkal, ed-Dârü’l-Beydâ 1990, 103 s.
- 22- *El libro de las letras (Kitâb al-hurûf), segunda parte: El origen de las palabras, la filosofía y la religión*, traducción, introducción y notas de José Antonio Paredes Gandía (Pliegos de oriente), Trotta, Madrid 2004, 106 s.
- 23- *Mantik Risâleleri*, çev. ve inceleme: Hüseyin Sarıoğlu, Çantay Kitabevi, İstanbul 2001.
- 24- *el-Mantıkıyyât*, I-III, nşr. Muhammed Takî Dânişpejûh, Kum 1408-1409 hş./1987-

1989, 509+553+436 s.

- 25- *Texts and Studies = Nusûs ve Dirâsat*, ed. Fuat Sezgin, Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften, Frankfurt 1999, c. 1, 421 s.; c. 2, 403 s.; c. 3, 413 s.; c. 4, 419 s.; c. 5, 457 s.
- 26- *Traité des opinions des habitants de la cité idéale*, trad. Tahani Sabri; Librairie Philosophique J. Vrin, Paris 1990, 2000, 158 s.
Not: *Ârâ'ü Ehli'l-Medîneti'l-Fâzıla'nın* Fransızcaya çevirisi.
- 27- *Über die Wissenschaften/De scientiis: Lateinisch-Deutsch*, nach der lateinischen Übersetzung Gerhards von Cremona, hrsg. von F. Schupp; Meiner Verlag, Hamburg 2005, 2008, CXXXIV+365 s.; Die Version des Dominicus Gundissalinus, Herder Verlag, Freiburg 2006, 232 s.

II- FÂRÂBÎ HAKKINDA YAZILMIŞ ESERLER (Kitaplar, Tezler)

- 1- 'Abdülcebbar Dâvûd el-Basrî, *Mekânetü'l-Fârâbî fî Târîhi Nazariyyeti'l-Muhâkât fi's-Şî'r*, Vizâretü'l-İ'lâm, Bağdat 1975, 20 s.
- 2- 'Abdülhamîd el-'Alûcî, *el-Fârâbî fi'l-'Irâk*, Vizâretü'l-İ'lâm, Bağdat 1975, 14 s.
- 3- 'Abdüsselâm Benabed 'Alî, *el-Felsefetü's-Siyâsiyye 'inde'l-Fârâbî*, 3. baskı, Dârü't-Talî'a, Beyrut 1986, 158 s.
- 4- Abed, Shukri B., *Aristotelian Logic and the Arabic Language in Alfârâbî*, State University of New York Press, Albany 1991, XXV+201 s.
- 5- Acat, Mehmet Emin, *Fârâbî'nin İlimleri Sınıflamasında 'Medenî İlim'in Yeri ve Değeri*, Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2005, 99 s.
- 6- 'Âdil el-Bekrî, *Kıyâsâtü'n-Nagam 'inde'l-Fârâbî*, Vizâretü'l-İ'lâm, Bağdat 1975, 24 s.
- 7- Akbaba, Hasan Hüseyin, *Fârâbî'nin Felsefesinde Maddî Varlık*, Selçuk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Konya 2002, 90 s.
- 8- Alon, Ilai, *Al-Fârâbî's Philosophical Lexicon*, Gibb Memorial Trust, Oxford 2002, vol. I: Arabic Text, CXXXIV+532 s.; vol. II: English Translation, 539-1042 s.
- 9- _____ -Alon, Ilai, *Al-Fârâbî's Philosophical Lexicon*, Gibb Memorial Trust, Oxford 2003, 800 s.
- 10- Altunya, Hülya, *Fârâbî'de Dil Felsefesi*, Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2003, 116 s.
- 11- Ansari, Muhammad Abdul Haq, *The Moral Philosophy of al-Farabi*, Aligarh/India 1965.

- 12- Arslan, Hulusi, *Fârâbî ve Gazzâlî'ye Göre Sudur ve Yaratma Nazariyelerinin Karşılaştırılması*, Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1994, 110 s.
- 13- Atay, Hüseyin, *Nazariyyetü'l-Halk 'inde'l-Fârâbî, Vizâretü'l-İ'lâm*, Bağdat 1975, 22 s.
- 14- Aydın, Mehmet, *Fârâbî ve İbn Sînâ'da Aksiyon Teorisi*, Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1996, IX+92 s.
- 15- _____, *Fârâbî-İbn Sînâ Sistemi Işığında İbn Meymûn'un Din Felsefesi*, Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi, İzmir 2003, 317 s.
- 16- Aydın, Yaşar, *Farabî'de Din Kavramı*, Arasta Yay., Bursa 2003.
- 17- _____, *Fârâbî'de Tanrı-İnsan İlişkisi*, 2. baskı, İz Yayıncılık, İstanbul 2008, 207 s.
- 18- _____, *Fârâbî*, İSAM Yay., İstanbul 2008, 190 s.
- 19- Ayık, Hasan, *Farabî'de Dil-Mantık İlişkisi*, Karadeniz Basın Yayın, Rize 2007, 317 s.
- 20- 'Azmî Tâhâ es-Seyyid Ahmed, *ed-Dîn ve'l-İdyolociyye fî Meşrû'î'l-Fârâbî es-Siyâsî*, Dârü'l-Mesâr, Mefrak 2002, 182 s.
- 21- Babaarslan, Mustafa, *Fârâbî'de İnsan Ruhunun (Nefs) Ölümsüzlüğü Kazanması*, Cumhuriyet Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2003, 97 s.
- 22- Bayraklı, Bayraktar, *Fârâbî'de Devlet Felsefesi*, Şehir Yay., İstanbul 2000, 208 s.
- 23- Berkşeli, Mehdî, *Mûsikî-yi Fârâbî, Şûrâ-yı 'Âlî-yi Ferheng ve Hüner*, Tahran 1354, 134 s.
- 24- Burabayev, M. S., *Analiz Trudov Kazahstanskih Uçenih Po Problemam Filosofii i Logikii: Duhovnoe Nasledie al-Fârâbî*, İstoria i Sovremennost, Almatı 2001.
- 25- Camuzcuoğlu, Gökçen, *Fârâbî, İbn Sîna, Matüridî, Mu'tezile'ye Göre İnsan Hürriyeti*, Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1991, 86 s.
- 26- Colmo, Christopher A., *Breaking with Athens: Alfarabi as Founder*, Lexington Books, Lanham 2005, X+189 s.
- 27- Çalan, Cengiz, *Türkçe Ansiklopedi ve İslâm Felsefesi Tarihlerinde Fârâbî'nin İnsan Anlayışı ve Değerlendirilmesi*, Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2006, 65 s.
- 28- Çapak, İbrahim, *Stoa Mantığı ve Fârâbî'ye Etkisi*, Araştırma Yay., Ankara 2006, 208 s.

Tanıtımı:

Nazım Hasırcı, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 14 (2006), s. 209-212.

- 29- Çelik, Hasan, *Fârâbî'de Adalet Kavramı*, Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Isparta 1997, 74 s.
- 30- Çıtır, İlhami, *Fârâbî ve İbn Sînâ'da İlimler Sınıflandırması*, Cumhuriyet Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2007, 87 s.
- 31- Çiftçi, Elif, *Fârâbî Düşünce Sisteminde Müzik*, Cumhuriyet Üniv. Sosyal Bil. Enst. Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Sivas 2006, V+56 s.
- 32- Çilingir, Lokman, *Farabî ve İbn Haldun'da Siyaset*, Araştırma Yay., Ankara 2009, 141 s.
- 33- Dalgıç, Sezayi, *Türkçe Ansiklopediler ve İslâm Felsefesi Tarihlerinde Fârâbî'nin Âlem Anlayışı ve Değerlendirilmesi*, Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2002, 116 s.
- 34- Daukeyeva, Saida, *Al-Farabi and His Manuscript "The Great Book of Music"*, Diploma Work, Moskova 1996.
- 35- _____, *Conception of Music Science of Abu Nasr Muhammad al-Farabi in the Manuscript "The Great Book of Music"*, Ph. D. Dissertation, Moscow Tchaikovsky Conservatory, 2000.
- 36- _____, *The Philosophy of Music of Abu Nasr Muhammad al-Farabi*, Soros Foundation, Almaty/Kazakhstan, 2002, 352 s. [in Russian]
- 37- Dişli, Betül, *Fârâbî'de Rûhun Ölümsüzlüğü*, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004, 140 s.
- 38- Diyâb, Edîb Nâyif, *Nazariyyetü'l-Fârâbî fi'l-Mûsikâ*, Vizâretü'l-İlâm, Bağdat 1975, 24 s.
- 39- Durak, Nejdet, *Platon ve Fârâbî Felsefesinde Erdem Kavramı*, İstanbul Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995, 109 s.
- 40- _____, *Aristoteles ve Fârâbî'de Etik-Mukayeseli Bir Çalışma-*, Selçuk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi, Konya 2003, 295 s.
- 41- _____, *Aristoteles ve Farabî'de Etik*, Isparta 2008, X+320 s.
- 42- _____, *Platon ve Farabî Felsefesinde Erdem Kavramı*, Isparta 2008, 117 s.
- 43- *Ebû Nasr el-Fârâbî: Feylesûfü'l-İslâm ve'l-Mu'allimü's-Sânî*, el-Müsteşâriyyetü's-Sekâfiyye, y.y., 1989, 336 s.
- 44- *Fârâbî: Doğu Bilgeliliğinin Kapısı*, yayıma haz. Hüseyin Gazi Topdemir, Say Yay.,

- İstanbul 2009, 350 s. [Eserlerinden seçmeler ve bunların Türkçeye çevirileri ile.]
- 45- Fevzî 'Atavî, *el-Fârâbî: Feylesûfü'l-Medîneti'l-Fâzıla, Dârü'l-Fikri'l-'Arabî*, Beyrut 2002, 144 s.
- 46- Filiz, Şahin, *Farabî*, İnsan Yay., İstanbul 2005, 128 s.
- 47- Gezer, Ali, *Farabî ve İbn Haldun'da Erdemli Olmayan Toplum Öğretisi*, Ege Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1997, 273 s.
- 48- Gündoğdu, Mürsel, *Fârâbî'de İyilik Kavramı (Tahsîlü's-Seâde Adlı Kitabı Esas Alınarak)*, Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1996, 78 s.
- 49- Hafız, Muharrem, *The Criticism of Democracy in Plato and Farabi*, Yeditepe Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, 124 s.
- 50- Harmancı, Mehmet, *İslâm Felsefesinde Siyaset Teorisi (Farabî, Maverdî, Nizamülmülk, İbn Teymiyye'nin Siyasetnamelerine Göre)*, Selçuk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Konya 1999, 83 s.
- 51- Hammond, Robert, *Farabî Felsefesi ve Ortaçağ Düşüncesine Etkisi*, çev. Gülnihal Küken-Uluğ Nutku, Alfa Basım Yayımlarını Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul 2001, 79 s.
- 52- Hülagü, Orhan, *Farabî ve İbn-i Haldun'da Devlet Düşüncesi*, Kırkambar Yay., İstanbul 1999, 114 s.
- 53- Jebrini, Alâeddin, *Fârâbî'nin Kitâbu İhsâi'l-İkâ'ât Adlı Risâlesinin Neşri*, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996, 72+30 s.
- 54- Karagöz, İbrahim, *Yeni Plâtonculuğun Fârâbî Epistemolojisine Etkisi*, Selçuk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Konya 2005, 121 s.
- 55- Karahan, Fazıl, *Farabî'de Kıyasın Oluşumu-Şekil ve Çeşitleri*, Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Isparta 1996, 81 s.
- 56- Kars, Zübeyir, *Farabî'nin Temel Siyasî Görüşleri ve Günümüz Demokrasi Anlayışlarıyla Mukayesesi*, Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1996, 123 s.
- 57- _____, *Farabî ve Din*, Selçuk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi, Konya 1997, 191 s.
- 58- Kaya, İbrahim, *Fârâbî'de Bilgi Problemi*, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1986, 139 s.
- 59- Kemal, Salim, *The Poetics of Alfarabi and Avicenna*, E. J. Brill, Leiden 1991,

VIII+283 s.

Tanıtları:

Peter Heath, *International Journal of Middle East Studies*, 25/2 (May 1993), s. 338-340.

Jean Jolivet, *Studia Islamica*, 77 (1993), s. 189-191.

- 60- Kemal, Salim, *The Philosophical Poetics of Alfarabi, Avicenna and Averroes: The Aristotelian Reception*, Routledge, London 2003, VI+362 s.
- 61- Korkmaz, İhsan, *Fârâbî'de Tanrı-Âlem İlişkisi*, Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2004, 59 s.
- 62- Korkut, Şenol, *Fârâbî Düşüncesinde 'Enneadlar'ın Yeri*, Ankara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2000, 169 s.
- 63- _____, *Fârâbî'nin Siyaset Felsefesinin Temel Problemleri ve Kökenleri*, Ankara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi, Ankara 2005, VIII+255 s.
- 64- Küçükali, Adnan, *İbn Meymun'un Varlık ve Düşünce Öğretisi (Fârâbî ve İbn Sina ile Karşılaştırmalı Olarak)*, Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi, Erzurum 2005, 201 s.
- 65- Langhade, Jacques, *Mine'l-Kur'ân ile'l-Felsefe, el-Lisânü'l-'Arabî ve Tekevvünü'l-Kâmûsî'l-Felsefî lede'l-Fârâbî*, trc. Vecîh Es'ad, Menşûrâtü Vizâretü's-Sekâfe, Dimaşk 2000, 510 s.
- 66- Mahdi, Muhsin, *La cité vertueuse d'Alfarabi: La fondation de la philosophie politique en Islam*, trad. François Zabbal; Albin Michel, Paris 2000, 352 s.
- 67- _____, *Alfarabi and the Foundation of Islamic Political Philosophy*, University of Chicago Press, Chicago 2001, XVII+264 s.
- 68- Mert, Hamdi, *Fârâbî: Hayatı, Fikirleri, Hizmeti*, Bilig Yay., Ankara 2000, 56 s.
- 69- Morris, J. W., *Yönelimler: Farabî, İbn Arabî ve Üstad Nur Ali İlahî Üzerine Yeni Perspektifler*, çev. Ahmet Demirhan, İnsan Yay., İstanbul 2006, 147 s.
- 70- Mustafâ Gâlib, *Fî Sebîli Mevsû'a Felsefiyye: el-Fârâbî, el-Gazzâlî, İbn Sînâ*, Dârü ve Mektebetü'l-Hilâl, Beyrut 1987, 1 cilt hâlinde 3 cilt (190+167+160 s.).
- 71- Mustafâ Seyyid Ahmed Sakr, *en-Nazariyyetü'd-Devliyye 'inde'l-Fârâbî*, Mektebetü'l-Celâ'î'l-Cedîde, Mansûre 1989, 122 s.
- 72- Münzir Kevser, *Felsefetü'l-Fârâbî: Dirâse Tahlîliyye fî Nazariyyeti Vâcibi'l-Vücûd 'inde'l-Fârâbî*, Dârü'l-Hikme, London 2002, 316 s.
- 73- Nâcî Ma'rûf, *el-Fârâbî: 'Arabiyyü'l-Mevtın ve's-Sekâfe*, Vizâretü'l-İ'lâm, Bağdat 1975, 21 s.

- 74- Netton, Ian Richard, *Fârâbî ve Okulu*, çev. Mehmet Vural, Elis Yay., Ankara 2005, 160 s.
- 75- Nisanbayev, A. N., *Duhovnoe Nasledie al-Fârâbî: Dialog Kultur Vostoka i Zapada. V Knige: Nasledie al-Fârâbî i Mirovaya Kultura: Materiali Mejdunarodnogo Kongresa*, Almatı 2001.
- 76- Olcar, Salih, *Farabî ve Machiavelli'nin Yönetim Anlayışlarının Karşılaştırılması*, Yüzüncü Yıl Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Van 2002, 137 s.
- 77- Olguner, Fahrettin, *Fârâbî*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999, 175 s.
- 78- 'Osmân 'Îsâ Şâhîn, *el-Menhec 'inde'l-Fârâbî, Vizâretü'l-İ'lâm*, Bağdat 1975, 24 s.
- 79- Özalp, Hasan, *Fârâbî ve İbn Sînâ Düşüncesinde Meâd*, Cumhuriyet Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2006, 128 s.
- 80- Özcan, Emine Sonnur, *Doğunun Öğretmeni Fârâbî*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006, 124 s.
- 81- Özgen, Mehmet Kasım, *Farabî'de Mutluluk-Ahlâk İlişkisi (Tahsilü's-Sa'ade Adlı Kitabı Esas Alınarak)*, Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1994, 98 s.
- 82- _____, *Fârâbî'nin Mutluluk Anlayışı*, Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi, Kayseri 2005, 345 s.
- 83- Özturan, Mehmet, *Fârâbî'nin Epistemolojisinde Kesinlik Problemi*, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, III+172 s.
- 84- Öztürk (Uzeirovski), Emine, *Fârâbî ve Descartes'da Mutluluk Kavramı*, Ankara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004, 143 s.
- 85- Parens, Joshua, *Metaphysics as Rhetoric: Alfarabi's Summary of Plato's Laws*, State University of New York Press, Albany 1995, 195 s.
- 86- _____, *An Islamic Philosophy of Virtuous Religions: Introducing Alfarabi*, State University of New York Press, Albany 2006, X+170 s.
- 87- Pazarlıklı, Mehmet, *Fârâbî Düşüncesinde Saâdetin Temel Kaynakları*, Ankara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004, 103 s.
- 88- Rençber, Mustafa, *Farabî'nin Vahiy Anlayışı*, Ankara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1998, 62 s.
- 89- Rızvanoğlu, Mustafa İsmail, *Fârâbî'de İkâ' Teorisi*, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi, İstanbul 2007, IX+141+ [33] s.
- 90- Sarı, Mehmet Ali, *Farabî ve Leibniz'in Bilgi Teorilerinin Mukayesesi*, Pamukkale Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Denizli 1998, 140 s.

- 91- Solaklı, Nuray Ataman, *Platon ve Aristoteles Uzlaştırmacısı Olarak Farabî*, Uludağ Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2000, 69 s.
- 92- Sönüksün, Ömer, *Platon ve Farabî'nin Siyaset Felsefelerinde Erdemli Olmayan Yönetim Biçimleri ve Demokrasi Karşılaştırması*, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999, 216 s.
- 93- Sunar, Cavit, *İslâm'da Felsefe ve Farabî I*, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yay., İstanbul 2006, 141 s.
- 94- Şahin, Eyüp, *Kitâbu'l-Cem'de Farabî'nin Eflatun ve Aristo'yu Uzlaştırması*, Ankara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1997, 120 s.
- 95- _____, *Fârâbî'nin Zihin Felsefesi*, Ankara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi, Ankara 2003, V+191 s.
- 96- Şen, Zekâî, *Üç Türk-İslâm Bilim ve Düşünce Adamı: Su Otomasyonları Öncüsü Ebu'l-İz el-Cezerî, Cebir ve Algoritma Öncüsü el-Harezmi, Mantık ve Felsefe Üstadı el-Farabî*, Su Vakfı, İstanbul 2002, V+57+8 s.
- 97- Şentürk, Harun, *Fârâbî'de Ruh Kavramı ve Ruhun Ölümsüzlüğü Problemi*, Uludağ Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2003, 91 s.
- 98- Tamer, Georges, *Islamische Philosophie und die Krise der Moderne: Das Verhältnis von Leo Strauss zu Alfarabi, Avicenna und Averroes*, Brill, Leiden 2001, XVI+348 s.
- 99- Tamtürk, Bayram, *Fârâbî'nin Mutluluk Anlayışı*, Gazi Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, 79 s.
- 100- Tekin, Ali, *Fârâbî'de Felsefenin Serüveni, Mantık Bilimi Temelli Bir Felsefe Tarihi Felsefesi*, Araştırma Yay., Ankara 2009, 254 s.
- 101- Toktaş, Fatih, *Farabî'nin Eylemsel Felsefesinde Ahlâk ve Siyaset*, Ondokuz Mayıs Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1996, X+148 s.
- 102- _____, *Fârâbî'de Ahlâk ve Siyaset*, Etüt Yay., Samsun 2009, 134 s.
Tanıtımı:
Ferhat Akdemir, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IX/3 (2009), s. 323-326.
- 103- Tuncer, Mehmet, *Aristo ve Fârâbî'de "Mutluluk" Düşüncesi*, Cumhuriyet Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2006, 168 s.
- 104- Türker, Sadık, *Fârâbî'de Dil ve Mantık İlişkisi*, İstanbul Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997, 135 s.
- 105- Ülver, Saynur, *Fârâbî'de Amelî Akıl*, Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek

- Lisans Tezi, İzmir 2002, 157 s.
- 106- Vallat, Philippe, *Farabi et l'école d'Alexandrie*, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris 2004, 431 s.
- 107- Yeşil, Mehmet Ali, *Fârâbî ve İbn Sînâ'da Sudûr Nazariyesi*, Selçuk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Konya 2005, 113 s.
- 108- Yeşil, Mustafa, *Fârâbî'nin Kelâma Bakışı*, Selçuk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007, 95 s.
- 109- Yeşilyurt, Temel, *Gazalî ve Farabî'ye Göre “Mucibun Bî'z-Zat” Kavramı*, Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1994, 157 s.
- 110- Yıldız, Ahmet, *Fârâbî'de Burhân*, Ankara Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002, 119 s.
- 111- Yılmaz, Mesut, *Platon ve Farabî'nin Ütopik Devlet Anlayışlarının Karşılaştırılması*, Dicle Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2005, 97 s.
- 112- Yılmaz, Münevver Mücahide, *Fârâbî'de Siyaset-Ahlâk İlişkisi*, Gazi Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, 101 s.
- 113- Yılmaz, Yaşar, *Fârâbî'de Ahlâk Felsefesi*, Selçuk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Konya 2002, VI+102 s.

III- FÂRÂBÎ HAKKINDA YAZILMIŞ MAKALELER

- 1- 'Abdülcebâr Dâvûd el-Basrî, “Mekânetü'l-Fârâbî fi Târîhi Nazariyyeti'l-Muhâkât”, *el-Beyân*, sy. 117 (Disambir 1975), s. 37-42.
- 2- 'Abdülhamîd el-'Alûcî, “el-Fârâbî fi'l-'Irâk”, *el-Beyân*, sy. 117 (Disambir 1975), s. 16 vd.
- 3- Adamson, Peter, “The Arabic Sea Battle: Al-Fârâbî on the Problem of Future Contingents”, *Archiv für Geschichte der Philosophie*, 88 (2006), s.163-188.
- 4- Agayeva, Süreyya, “Fârâbî'nin “Kitab'ül-Musikî el-Kebîr” Eserinin İçindekiler”, *Musikî Mecmuası*, c. 46, sy. 443 (Aralık 1993), s. 4-7.
- 5- Alper, Ömer Mahir, “Fârâbî'de Akıl ve Bilgi”, *Bilim ve Ütopya*, sy. 154 (Nisan 2007), s. 14-18.
- 6- Altıntaş, Hayrani, “Fârâbî ve İbn Sînâ Düşüncelerinde Vâcibu'l-Vucûd'un Nitelikleri”, *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 193-198.
- 7- Aouad, Maroun-Schoefler, Gregor, “Le syllogisme poétique selon al-Fârâbî: Un

- sylogisme incorrect de la deuxième figure”, *Arabic Sciences and Philosophy: A Historical Journal*, 12 (2002), s. 185-196.
- 8- Arkan, Atilla, “Fârâbî'nin Gözüyle Ahlâk-Siyaset İlişkilerinin Analizi”, *Sakarya Üniversitesi İktisat ve İdarî Bilimler Fakültesi 2. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu*, 18-19 Kasım 2005-Sakarya, Adapazarı 2005, s. 387-396.
- 9- Arnaldez, Roger, “Fârâbî'nin Felsefesinde Düşünce ve İfâde (Kitab el-Hurûf Hakkında)”, çev. İsmail Yakıt, *Bilim ve Tasavvuf*, sy. 32 (1985), s. 5-10.
- 10- Aydın, Hasan, “Fârâbî'nin Mutluluk Kuramı ve Kültürel Sonuçları”, *Bilim ve Ütopya*, sy. 100 (Ekim 2002), s. 79-81.
- 11- _____, “Fârâbî'nin 'Erdemli Kenti'nde Eğitim”, *Bilim ve Gelecek*, sy. 36 (Şubat 2007), s. 68-78.
- 12- Aydın, İbrahim Hakkı, “Ebû Nasr el-Fârâbî'nin Büyük Duası”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 22 (2004), s. 293-302.
- 13- _____, “Yetkinlik Delili ve Fârâbî”, *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 199-212.
- 14- _____, “Fârâbî Örneğinde İslâm Filozoflarına Harran Okulunun Etkisi”, *I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu*, 28-30 Nisan 2006, II. Cilt, Konya 2006, s. 93-106.
- 15- Aydın, Mehmet, “Fârâbî'de Pratik Akıl Yürütme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. XXI (2005), s. 149-174.
- 16- Aydın, Yaşar, “Farabî'nin Bilgi Anlayışına Genel Bir Bakış”, *Bilimname*, sy. IV (2004/1), s. 5-16.
- 17- _____, “Fârâbî'de İlm-i Kelâm ve Fıkıh”, *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 25-45.
- 18- _____, “Fârâbî'de Tanrı-İnsan İlişkisi”, *Bilim ve Ütopya*, sy. 154 (Nisan 2007), s. 22-24.
- 19- _____, “Fârâbî ve İbn Sînâ'da Menon Paradoksu (Öğrenme Paradoksu)”, *Uluslararası İbn Sînâ Sempozyumu, Bildiriler, 22-24 Mayıs 2008-İstanbul, International Ibn Sina Symposium, Papers, May 22-24, 2008-İstanbul, II, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yay., İstanbul 2009, s. 129-142.*
- 20- Ayık, Hasan, “Felsefî Kavramların Oluşmasında Farabî'nin Rolü”, *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. IV, sy. 7-8 (2005/1-2), s. 77-94.
- 21- Bayrakdar, Mehmet, “Fârâbî'nin Bilgi Teorisi”, Mehmet Bayrakdar, *İslâm*

- Düşüncesi Yazıları*, Elis Yay., Ankara 2004, s. 55-67.
- 22- _____, "Fârâbî ve İbn Sîna'da Ontolojik Delil Üzerine", Mehmet Bayrakdar, *İslâm Düşüncesi Yazıları*, Elis Yay., Ankara 2004, s. 69-80.
- 23- _____, "Fârâbînin Şiir Sanatının Kanunları Adlı Risâlesi", Mehmet Bayrakdar, *İslâm Düşüncesi Yazıları*, Elis Yay., Ankara 2004, s. 81-96.
- 24- _____, "Fârâbî ve Mantık Felsefesi", *Bilim ve Ütopya*, sy. 154 (Nisan 2007), s. 9-13.
- 25- Bekiryazıcı, Eyüp, "Şihâbuddin Suhreverdî'nin Felsefesinde Fârâbî'nin Yeri", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 341-353.
- 26- Bertolacci, Amos, "From al-Kindi to al-Farabi: Avicenna's Progressive Knowledge of Aristotle's Metaphysics According to His Autobiography", *Arabic Sciences and Philosophy: A Historical Journal*, 11 (2001), s. 257-295.
- 27- _____, "Ammomius and al-Fârâbî: The Sources of Avicenna's Concept of Metaphysics", *Quaestio*, 5 (2005), s. 287-305.
- 28- Bircan, H. Hüseyin, "Fârâbî'ye Göre İnsanın Yetkinliği ve En Yetkin İnsan (er-Reîsü'l-Evvel)", *Bilge Adamlar*, yıl: 6 , sy. 19-20 (Temmuz 2008), s. 44-53.
- 29- Black, Deborah L., "Knowledge (*'ilm*) and Certitude (*yaqîn*) in al-Fârâbî's Epistemology", *Arabic Sciences and Philosophy*, 16 (2006), s. 11-45.
- 30- _____, "Farabî", *İslâm Felsefesi Tarihi*, Cilt: I, editörler: Seyyid Hüseyin Nasr-Oliver Leaman, çev. Şamil Öçal-Hasan Tuncay Başoğlu, Açılımkitap, İstanbul 2007, s. 215-236.
- 31- Boggess, William F., "Alfarabi and the Rhetoric: The Cave Revisited", *Phronesis: A Journal for Ancient Philosophy*, 15/1-2 (1970), s. 86-90.
- 32- Brague, Rémi, "Une note sur les sources philosophiques du ps.-Fârâbî, *la quiddité de l'âme* ", *Arabic Sciences and Philosophy: A Historical Journal*, 13 (2003), s. 239-241.
- 33- "Büyük Türk Bilgini ve Musikişinası Farabî", *Yeni Musiki Mecmuası*, c. 12, sy. 138 (Ağustos 1959), s. 138, 183.
- 34- Campanini, Massimo, "Felicità e politica in al-Farabi e Avempace (Ibn Bajjah)", *Le Felicità nel Medioevo* (2005), s. 297-312.
- 35- Can, Neşe, "Osmanlı Dönemi Türkçe Müzik Yazmalarında Ünlü Türk Bilgini Fârâbî", *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 24, sy. 2 (2004), s. 203-215.
- 36- Cihan, Ahmet Kâmil, "Farabî'nin Siyaset Felsefesinde Türk Devlet Anlayışının

- İzleri”, *Bilimname*, sy. IV (2004/1), s. 17-31.
- 37- _____, “Fârâbî Mantığında Bölme Yöntemi”, *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 117-128.
- 38- _____, “Farabî'nin Eserlerinde Aile Reisiği”, *Bilimname*, sy. XII (2007/1), s. 39-49.
- 39- Crone, Patricia, “What was al-Fârâbî's 'Imamic' Constitution”, *Arabica*, L/3 (Juin 2003), s. 306-321.
- 40- _____, “Al-Fârâbî's Imperfect Constitutions”, *Mélanges de l'Université Saint-Joseph*, 57 (2004), s. 191-228.
- 41- Çapak, İbrahim, “Porphyrios ve Ebherî'nin *İsagocî*leri Bağlamında Fârâbî'nin *İsagocî'si*”, *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 101-116.
- 42- Çetinkaya, Bayram Ali, “Mutlu İnsanların Coğrafyası: Erdemli Şehir”, *Somuncu Baba*, sy. 73 (Kasım 2006), s. 40-43.
- 43- _____, “Erdemli Yönetim ve Erdemli Reis/Başkan”, *Somuncu Baba*, sy. 74 (Aralık 2006), s. 40-43.
- 44- _____, “Fârâbî'nin Ütopyası: Erdemli Şehir”, *Bilim ve Ütopya*, sy. 154 (Nisan 2007), s. 37-42.
- 45- _____, “Fârâbî'nin Siyaset Felsefesinde Yönetim İlkeleri”, *Felsefe Dünyası*, sy. 47 (2008/1), s. 47-70.
- 46- Çilingir, Lokman, “Fârâbî'de Rasyonel Siyaset ve Akıl İnancı”, *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, sy. 11 (Mart 2007), s. 199-244.
- 47- Çubukçu, İbrahim Ağâh, “Farabî ve Felsefesi”, *Kemalist Ülkü*, c. 17, sy. 198 (Nisan 1985), s. 31-32.
- 48- Daiber, Hans, “Al-Fârâbîs Abhandlung über das Vakuum: Quellen und Stellung in der islamischen Wissenschaftsgeschichte”, *I. Uluslararası Türk-İslâm Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi, 14-18 Eylül 1981, Bildiriler I*, İTÜ Mimarlık Fak. Yay., İstanbul 1981, s. 55-63.
- 49- _____, “The Ismaili Background of Fârâbî's Political Philosophy-Abū Hâtim ar-Râzî as a Forerunner of Fârâbî”, Udo Tworuschka (hrsg.), *Gottes ist der Orient, Gottes ist der Okzident: Festschrift für Abdoljawad Falaturi zum 65. Geburtstag*. Kölner Veröffentlichungen zur Religionsgeschichte, 21. Köln und Vienna: Böhlau, 1991, s. 143-150.

- 50- Dayı, Hüseyin, “Türk Filozofu Farabî’den Hareketle Toplum ve Siyaset Analizi”, *Önce Vatan*, 14 Eylül 2008.
- 51- Demir, Necati, “M. Ali Aynî’nin Muallim-i Sanî Farabî İsimli Eseri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlähiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 3 (1999), s. 439-459.
- 52- Deniz, Gürbüz, “Fârâbî’ye Göre İnsan Hürriyeti”, *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 141-153.
- 53- _____, “Al-Farabi on Divine Knowledge”, *Islamic University of Europa Journal of Islamic Research, İslam Araştırmaları*, Vol. 2, No. 2 (December 2009), s. 24-33.
- 54- _____, “Al-Farabi on the Human Freedom”, *Oş Devlet Üniversitesi İlähiyat Fakültesi İlmî Dergisi*, sy. 9-10 (2006), s. 27-37.
- 55- _____, “Fârâbî’nin Felsefî Sisteminde Tanrı’nın Bilgisi”, *Felsefe Dünyası*, sy. 47 (2008/1), s. 93-105.
- 56- Diebler, Stéphane, “Catégories, conversation et philosophie chez al-Fârâbî”, *Les Catégories et leur histoire*, edited by Otto Bruun and Lorenzo Corti, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris 2005, s. 275-305.
- 57- Diyâb, Edîb Nâyif, “Nazariyyetü’l-Fârâbî fi’l-Mûsikâ, Kırâ’e Cemâliyye”, *el-Beyân*, sy. 117 (Disambir 1975), s. 51-59.
- 58- Doğuç, Nurcihan, “Fesefede Farabî, Bilimde Farabî”, *Sanat Olayı*, sy. 42 (Kasım 1985), s. 62-63.
- 59- Durak, Nejdî, “Aristoteles ve Fârâbî’nin Siyaset Anlayışlarında Ahlâk”, *Tabula Rasa, Felsefe-Teoloji*, yıl: 5, sy. 13 (Ocak-Nisan 2005), s. 125-135.
- 60- _____, “Farabî’nin Siyaset Felsefesinde Şehir ve İnsan”, *Tabula Rasa, Felsefe-Teoloji*, yıl: 6, sy. 15-16 (Ocak-Nisan 2006), s. 47-63.
- 61- Duran, Semiha, “Farabî ve Onun Ahlâk Anlayışı”, *Eğitim Dergisi*, sy. 23 (Haziran 2009), www.egitim.gen.tr/site/arsiv/57-23/78-farabi-ahlak-anlayisi.html [19.01.2010].
- 62- Durusoy, Ali, “Fârâbî’de Bilim, Felsefe ve Mille Bağlamında Mantık”, *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 65-76.
- 63- Eastwood, Bruce, “Al-Fârâbî on Extramission, Intromission, and the Use of Platonic Visual Theory”, *Isis*, 70/3 (September 1979), s. 423-425.
- 64- Elmalı, Osman, “Fârâbî’de Toplum Felsefesi”, *Felsefe Dünyası*, sy. 42 (2005/2),

- s. 113-125.
- 65- Erdoğan, İsmail, "Aristoteles ve Farabî'nin Felsefesinde Rastlantı'nın Yeri", *Felsefe Dünyası*, sy. 42 (2005/2), s. 65-85.
- 66- Erdoğan, Mustafa, "Farabî'nin Siyaset Felsefesi Üstüne", *Türkiye Günlüğü*, sy. 11 (Yaz 1990), s. 72-80; sy. 73 (2003), s. 43-58.
- 67- Ezzaher, Lahcen E., "Alfarabi's Book of *Rhetoric*: An Arabic-English Translation of Alfarabi's Commentary on Aristotle's *Rhetoric*", *Rhetorica*, 26/4 (Autumn 2008), s. 347-391.
- 68- Fahrî, Mâcid, "Eserü'l-Fârâbî fi'l-Felsefeti'l-Endelüsiyye", *el-Beyân*, sy. 117 (Disambir 1975), s. 6.
- 69- _____, "Fârâbî'nin Aristoteles Mantığının Gelişimine Katkısı", çev. Ahmet Kayacık, *İslâmî Araştırmalar*, c. 16, sy. 3 (2003), s. 416-421.
- 70- "el-Fârâbî", *el-Beyân*, sy. 9 (Disambir 1966), s. 24-25.
- 71- "Farabî", *P.T.T. Dergisi*, sy. 45 (Eylül 1986), s. 14-15.
- 72- "Farabî'de Mutluluk", *Mason Dergisi*, c. 29, sy. 38-39 (Ocak-Nisan 1981), s. 56-63.
- 73- Filiz, Şahin, "Bilgi-İnanç Bağlamında Fârâbî'nin Bilgi Felsefesi", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 15-24.
- 74- _____, "İslâm Rönesansı ya da Fârâbîcilik Çağı'nı Açan Türk Filozofu: Fârâbî", *Bilim ve Ütopya*, sy. 154 (Nisan 2007), s. 4-8.
- 75- Fraenkel, Carlos, "Philosophy and Exegesis in al-Fârâbî, Averroes, and Maimonides", *Laval théologique et philosophique*, 64 (2008), s. 105-125.
- 76- Freudenthal, Gad, "La quiddité de l'âme, traité populaire néoplatonisant faussement attribué à al-Fârâbî: Traduction annotée et commentée", *Arabic Sciences and Philosophy: A Historical Journal*, 13 (2003), s. 173-237.
- 77- _____, "La détermination partielle, biologique et climatologique, de la félicité humaine: Maïmonide "versus" al-Fârâbî à propos des influences célestes", *Maïmonide: Philosophe et savant (1138-1204)* (2004), s. 79-129.
- 78- Gannagé, Emma, "Y a-t-il une pensée politique dans le *Kitâb al-Hurûf* d'al-Fârâbî?", *Mélanges de l'Université Saint-Joseph*, 57 (2004), s. 229-257.
- 79- Gazimihal, M. R., "Farabî'nin Musikiciliğinden Bir Hatıra", *Konya*, sy. 118-119 (Ağustos 1948), s. 10-13.
- 80- Gemuhluoğlu, Zeynep, "Metaforların Kognitif İçeriklerinin Felsefe ve Şiir Dili

- Açısından İncelenmesi-Fârâbî, İbn Sînâ ve İbn Rüşd Örnekleri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 34 (2008/1), s. 121-144.
- 81- Gökdoğan, Melek Dosay, "Fârâbî'nin Boşluk Üzerine Çalışması", *Bilim ve Ütopya*, sy. 154 (Nisan 2007), s. 19-21.
- 82- _____, "Fârâbî'nin Boşluk Üzerine Makalesi", *Ortaçağ İslâm Dünyası'nda Bilim ve Teknik*, editör: Yavuz Unat, Lotus Yay., Ankara 2008, s. 300-308.
- 83- Göktürk, Halil İbrahim, "Aydınlığın Mimarlarından: Fârâbî (Fârâb 870-950 Şam)", *Bilim ve Teknik*, c. 13, sy. 157 (Aralık 1980), s. 35-37.
- 84- Grignaschi, M., "Les traductions latines des ouvrages de la logique arabe et l'abrégé d'Alfarabi", *Archives d'histoire doctrinale et littéraire du moyen âge*, 39 (1972), s. 41-107.
- 85- Gutas, Dimitri, "Fârâbî's Knowledge of Plato's Laws", *International Journal of the Classical Tradition*, 4/3 (Winter 1998), s. 405-412.
- 86- _____, "The Meaning of *Madanî* in al-Fârâbî's 'Political' Philosophy", *Mélanges de l'Université Saint-Joseph*, 57 (2004), s. 259-282.
- 87- Haklı, Şaban, "Fârâbî ve İbn Sînâ'da Modal Mantığın Bazı Temel Kavramlarının Mantıksal ve Ontolojik İçeriği", *Felsefe Dünyası*, sy. 39 (2004/1), s. 111-132.
- 88- _____, "Fârâbî'de Din-Felsefe İlişkisi Bağlamında Din Dilinin Yapısı", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 303-314.
- 89- Hankey, Wayne J., "Political, Psychic, Intellectual, Daimonic, Hierarchical, Cosmic, and Divine: Justice in Aquinas, Al-Fârâbî, Dionysius, and Porphyry", *Dionysius*, 21 (2003), s. 197-218.
- 90- Hanoğlu, İsmail, "Fârâbî'de Metafizik ve Hakikatin Bilgisi: İnsanın Bilme Yetisinin Tabiatı Hakkında", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 247-266.
- 91- Harvey, Steven, "Did Alfarabi Read Plato's Laws?", *Medioevo*, 28 (2003), s. 51-68.
- 92- Hasırcı, Nazım, "Stoa Mantığı ve Fârâbî'ye Etkisi (İbrahim Çapak)", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 14 (2006), s. 209-212 [Tanıtma].
- 93- Hayajneh, Mohammad F., "Farabî ve Siyasal Düşüncedeki Yeri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. 45, sy. 1-4 (1987), s. 519-524.
- 94- Hilal, Aziz, "Fârâbî et le problème de l'homonymie accidentelle", *Studia Islamica*, 92 (2001), s. 155-164.

- 95- İbrâhîm es-Sâmerrâ'î, "el-Fârâbî ve 'İlmü'l-Luga", *el-Beyân*, sy. 117 (Disambir 1975), s. 24-29.
- 96- _____, "Tevfik beyne'd-Dîn ve'l-Felsefe", *el-Beyân*, sy. 117 (Disambir 1975), s. 60-66.
- 97- Janssens, Jules L., " 'Experience' (*tajriba*) in Classical Arabic Philosophy (al-Fârâbî-Avicenna)", *Quaestio*, 4 (2004), s. 45-62.
- 98- Kabadayı, Talip, "Platon ve Farabî'de İdeal Devlet", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 6, sy. 2 (Aralık 2004), s. 237-248.
- 99- Kaplan, Lawrence J., "Philosophy and the Divine Law in Maimonides and Al-Farabi in light of Maimonides' "Eight Chapters" and Al-Farabi's "Chapters of the Statesman" ", *Jewish-Muslim Encounters; History, Philosophy and Culture* (2001), s. 1-34.
- 100- Karakuş, Rahmi, "Türk Düşüncesinin Adalet Kavrayışında Devamlılık: Farabî ve Kınalızade Ali Efendi'de Adalet", *HFSA-Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, Muğla Üniversitesi "Felsefe Günleri" (9-12 Ekim 2003) "Adalet" Sempozyumu Bildirileri, 9. Kitap, haz. Hayrettin Ökçesiz, İstanbul Barosu Yay., İstanbul 2004, s. 118-131.
- 101- _____, "Türk Medeniyet Çevresinde Adalet Düşüncesi: Farabî, Yusuf Has Hacı ve Kınalızade Ali Efendi'de Adalet", *I. Uluslararası Asya Felsefe Demeği Sempozyumu (ICAPA)*, 2005-İstanbul [Henüz basılmamış bildiri].
- 102- Kars, Zübeyir, "Farabî'de İnsan-Devlet İlişkisi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 7, sy. 1 (2006), s. 21-37.
- 103- _____, "Fârâbî'nin Demokrasi Anlayışı", *Türkoloji Kültürü*, c. II, nr. 3 (Kış 2009), s. 89-107.
- 104- Kaya, Mahmut, "el-Medînetü'l-fâzıla", *DİA*, XXVIII, 318-320.
- 105- Kenjatay, Dosay, "Fârâbî'nin Musikî Anlayışının Yesevîlik Kültürüne Etkisi", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 355-364.
- 106- Khalidi, Muhammad Ali, "Al-Fârâbî on the Democratic City", *British Journal for the History of Philosophy*, 11/3 (August 2003), s. 379-394.
- 107- Kılıç, Cevdet, "Fârâbî'nin *Kitâbu'l-Vâhid ve'l-Vahde* İsimli Eserinde Birlik ve Çokluk Kavramı", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 13, sy. 2 (2008), s. 377-402.
- 108- Köktürk, Milay, "Farabî'de Psikoloji", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

- Dergisi*, sy. 2 (1997), s. 55-72.
- 109- Köprülü, M. Fuad, "Fârâbî", *Cumhuriyet*, 6 Mart 1928.
- 110- Kurmangaliyeva, G. K., "The Philosophy of al-Fârâbî: Knowledge as a Way to Spiritual Development", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 129-139.
- 111- Kurtoğlu, Zerrin, "Fârâbî'nin Din Tanımının İnsanî Bilgelikle İlişkisi", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 295-301.
- 112- Kutluer, İlhan, "Fârâbî'nin Felsefesinde Sosyo-Politik, Entelektüel ve Dinî Hayatın Bütünlüğü", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 283-294.
- 113- Kuyurtar, Mehmet, "Fârâbî'nin Çok Boyutlu Mutluluk Kuramının Felsefe-Din İlişkileri Bakımından Önemi", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 315-325.
- 114- Küken, Gülnihal, "Platon ve Farabî'de Siyaset Felsefesi I", *İnsancıl*, sy. 81 (Temmuz 1997).
- 115- _____, "Farabî'nin Siyaset Felsefesi", *İnsancıl*, sy. 82 (Ağustos 1997).
- 116- Lahoud, Nelly, "Al-Fârâbî: On Religion and Philosophy", *Mélanges de l'Université Saint-Joseph*, 57 (2004), s. 283-301.
- 117- Lenzner, Steven J., "Strauss's Fârâbî, Scholarly Prejudice and Philosophic Politics", *Perspectives on Political Science*, 28/4 (Fall 1999), s. 194-203.
- 118- López-Farjeat, Luis Xavier, "Rhetoric and Poetics in Alfarabi", *Acta Philosophica*, 14/1 (2005), s. 93-105.
- 119- _____, "Analogía poética de Alfarabi", *Revista Española de Filosofía Medieval*, 11 (2004), s. 257-272.
- 120- Macit, Muhittin, "Fârâbî'ye Nispet Edilen İki Risâle", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 26 (2004/1), s. 5-21.
- 121- Mahdi, Muhsin, "Alfarabi on Aristotle's Starting Point", *Journal of Turkish Studies= Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Fahir İz Armağanı I, vol. 14 (1990), s. 339-346.
- 122- Matar, Nabil, "Alfarabi on Imagination: With a Translation of His 'Treatise on Poetry' ", *College Literature*, 23/1 (February 1996), s. 100-111.
- 123- Matur, Sezai, "Farabî'nin "Erdemli Şehir" Hayali!", *Sakarya Medya*, 24 Nisan 2007.

- 124- Menn, Stephen, "Al-Fārābī's Kitāb al-Hurūf and His Analysis of the Senses of Being", *Arabic Sciences and Philosophy*, 18 (2008), s. 59-97.
- 125- Michot, Yahya, "Al-Fārābī and His Influence on the Early Avicenna: The Evidence from the *Kitāb al-Mabda' wa'l-Ma'ād*", *Uluslararası Fārābī Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 327-340.
- 126- Muhammed er-Râşid, "Vahdetü'l-Vücûd 'inde'l-Fârâbî", *el-Beyân*, sy. 234 (Sibtambir 1985), s. 144-157.
- 127- Müminov, Aşirbek Kurbanoğlu, "El-Farabî'nin İlmî Biyografisi Hakkında", *Türk Yurdu*, c. 16, sy. 102 (448), Şubat 1996, s. 40-45.
- 128- Nâcî Ma'rûf, "el-Fârâbî: 'Arabiyyü'l-Mevtîn ve's-Sekāfe", *el-Beyân*, sy. 117 (Disambir 1975), s. 17-24.
- 129- Najjar, Fauzi M., "Al-Fārābī's Harmonization of Plato's and Aristotle's Philosophies", *The Muslim World*, 94 (January 2004), s. 29-44.
- 130- Nisanbayev, Abdulmalik N., "Kazakistan'da Fārābî Araştırmalarının Yeni Boyutları: Netice ve Perspektifler", çev. Didar Shauyenov, *Uluslararası Fārābî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 371-379.
- 131- _____, "Merkezî Asya Halklarının Dinî Felsefî Çerçevesi İçerisinde el-Farabî ve İbn Sînâ'nın Görüşleri", *Uluslararası İbn Sînâ Sempozyumu, Bildiriler, 22-24 Mayıs 2008-İstanbul, International Ibn Sina Symposium, Papers, May 22-24, 2008-İstanbul, II*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yay., İstanbul 2009, s. 369-373.
- 132- Ohlander, Erik S., "Farabi, Abu Nasir Muhammad, Al- (c. 870-c. 950)", *The Rise of the Medieval World* (2002), s. 140-141.
- 133- Oktay, Ayşe Sıdika, "Fārābî'de Değer Teorisi", *Uluslararası Fārābî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 179-191.
- 134- _____, "Fārābî'ye Göre İyi ve Kötü Kavramları", *Bilim ve Ütopya*, sy. 154 (Nisan 2007), s. 29-33.
- 135- Olguner, Fahrettin, "Fikir ve İnsanlık Dünyasında Farabî", *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, c. 16, sy. 2 (Nisan 1987), s. 9-21.
- 136- 'Osmân İsâ Şâhîn, "el-Menhec 'inde'l-Fârâbî", *el-Beyân*, sy. 117 (Disambir 1975), s. 29-36.

- 137- Özdemir, Şuayip, "Farabî'nin Eğitim Görüşlerine Harranlı Düşünürlerin Etkisi", *I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu*, 28-30 Nisan 2006, I. Cilt, Konya 2006, s. 235-240.
- 138- Öztürk, Mustafa, "Niçin Erdemli Şehir? Saadet, İlk Reis ve Toplum Üçgeninde Fârâbî'nin Erdemli Şehri", *Bilim ve Sanat Vakfı Medeniyet Araştırmaları Merkezi İhtisas Sempozyumu-7*, İslâm Siyaset Klâsiklerini Yeniden Okumak, 1 Mart 2008-İstanbul [Henüz basılmamış bildiri].
- 139- Peker, Hidayet, "Fârâbî ve İbn Sina'nın Felsefelerinde Vahyin Kavramsal Muhtevası", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 17, sy. 1 (2008), s. 157-176.
- 140- Plessner, M., "Al-Fârâbî's Introduction to the Study of Medicine", *Islamic Philosophy and the Classical Tradition: Essays Presented by His Friends and Pupils to Richard Walzer on His Seventieth Birthday*, edited by S. M. Stern et al., University of South Carolina Press, Columbia 1972, s. 307-314.
- 141- Poyraz, Hakan, "Farabî (870-950): Türkistanlı Bir Türk Filozofu", *Türkistan*, c. 2, sy. 8 (1989), s. 37-40.
- 142- _____, "Farabî ve Devlet: Farabî'nin Devlet Felsefesini Anlamaya Bir Giriş Denemesi-II", *Türkistan*, c. 3, sy. 11 (1990), s. 9-16.
- 143- Ramón Guerrero, Rafael, "El intelecto Agente en al-Farabi, un comentario a su *Epístola sobre el intelecto*", *Revista Española de Filosofía Medieval*, 9 (2002), s. 19-32.
- 144- _____, "Apuntes biográficos de al-Farabi según sus vidas árabes", *Anaquel de Estudios Árabes*, 14 (2003), s. 231-238.
- 145- _____, "De nuevo sobre Al-Fârâbî y Maimónides: Nota sobre los 'Ocho capítulos' o 'Ética' de Maimónides", *Revista Española de Filosofía Medieval*, 12 (2005), s. 43-48.
- 146- Randel, Don M., "Al-Fârâbî and the Role of Arabic Music Theory in the Latin Middle Ages", *Journal of the American Musicological Society*, 29/2 (Summer 1976), s. 173-188.
- 147- Reçber, Mehmet Sait, "Fârâbî ve Tanrı'nın Basitliği Meselesi", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 213-227.
- 148- Reisman, David C., "Fârâbî ve Felsefe Müfredatı", *İslâm Felsefesine Giriş*, editörler: Peter Adamson-Richard C. Taylor, trc. M. Cüneyt Kaya, Küre

- Yay., İstanbul 2007, s. 59-80.
- 149- Rescher, Nicholas, "Farabî'de Mantık Geleneği", çev. Ahmet Kayacık, *Bilimname*, VI (2004/3), s. 177-185.
- 150- Roman, André, "Aperçus sur la naissance de la langue a partir du *Kitâb Al-Hurûf d'al-Fârâbî*", *Studia Islamica*, 92 (2001), s. 127-154.
- 151- Rosenthal, Erwin I. J., "Farabî'nin Felsefesinde Siyasetin Yeri", çev. Bayram Ali Çetinkaya, *İslâmî Araştırmalar*, c. 18, sy. 2 (2005), s. 169-181.
- 152- Sakman, Erdoğan, "Farabî (Ebu Nasr Muhammed...el-), 870-950: Türk Bilgini", *Bilim ve Teknik*, c. 17, sy. 200 (Temmuz 1984), s. 42-43.
- 153- Salahaddin, "Farabî", *Haftalık Nota Musiki Mecmuası*, sy. 1 (5 Nisan 1933), s. 3.
- 154- Sâlim Hüseyin, "Kıyâsâtü'n-Nagam 'inde'l-Fârâbî", *el-Beyân*, sy. 117 (Disambir 1975), s. 43-50.
- 155- Sankari, Farouk A., "Platon ve Farabî'nin Felsefelerinin Bazı Yönlerinin Karşılaştırılması", çev. Osman Elmalı-H. Ömer Özden, *Tabula Rasa, Felsefe-Teoloji*, yıl: 5, sy. 13 (Ocak-Nisan 2005), s. 235-242.
- 156- Sarı, Mehmet Ali, "Farabî Epistemolojisinde Akıl", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Diyarbakır, sy. 6 (Eylül 2005), s. 707-724.
- 157- Sarıkavak, Kâzım, "Farabî ve Yusuf Has Hacib'e Göre Devlet Başkanında Bulunması Gereken Nitelikler I-II", *Türk Yurdu*, c. 16, sy. 109 (455), Eylül 1996, s. 74- 77; c. 16, sy. 110 (456), Ekim 1996, s. 66-70.
- 158- Sezgül, İbrahim, "Fârâbî'nin Siyaset Felsefesi", *Felsefe Dünyası*, sy. 47 (2008/1), s. 198-205.
- 159- Shahjahan, Muhammed, "Farabî Felsefesinde Cesaret Kavramı", çev. Nejdet Durak, *Tabula Rasa, Felsefe-Teoloji*, yıl: 1, sy. 1 (2001), s. 191-198.
- 160- Sözen, Kemal, "Aynî'nin *Muallim-i Sâni Fârâbî* Adlı Eserinin Sadeleştirilmesi Üzerine Bazı Tenkit ve Değerlendirmeler", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 17 (2006/2), s. 129-140.
- 161- _____, "Farabî Ontolojisinde Tanrı'nın Niteliklerine İlişkin Yaklaşımların Türk-İslâm Düşüncesindeki Etkileri", *Uluslararası Türk Dünyasının İslâmiyete Katkıları Sempozyumu: International Symposium on the Contribution of Turkish World to Islam, 31 Mayıs-1 Haziran 2007/31 May-1 June 2007, Isparta/Türkiye, Bildiriler*, Isparta 2007, s. 467-475.
- 162- Steigerwald, Diane, "La pensée d'al-Fârâbî (259/872-339/950): Son rapport avec la philosophie ismaélienne", *Laval théologique et philosophique*, 55/3

- (1999), s. 455-476.
- 163- Streetman, W. Craig, " 'If it were God who sent them...': Aristotle and al-Fârâbî on Prophetic Vision", *Arabic Sciences and Philosophy*, 18 (2008), s. 211-246.
- 164- Sweeney, Michael J., "Philosophy and Jihad: Al-Farabi on Compulsion to Happiness", *The Review of Metaphysics*, 60/3 (1 March 2007), s. 543-572.
- 165- Şahin, Eyüp, "Fârâbî'nin Düalizmi", *Felsefe Dünyası*, sy. 47 (2008/1), s. 185-197.
- 166- Şahin, Hasan, "Fârâbî'nin Vahiy Anlayışı", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 267-282.
- 167- Al-Talbi, Ammar, "Al-Fârâbî", Paris, UNESCO: *International Bureau of Education*, XXIII/1-2 (1993), s. 353-372.
- 168- Taylor, Richard C., "Al-Fârâbî and Avicenna: Two Recent Contributions", *Middle East Studies Association Bulletin*, XXXIX/2 (December 2005), s. 180-182.
- 169- _____, "The Agent Intellect as 'Form for Us' and Averroes's Critique of al-Fârâbî", *Tópicos*, 29 (2005), s. 29-51; aynı yazı için ayrıca bk. *Proceedings of the Society for Medieval Logic and Metaphysics*, 5 (2005), s. 18-32.
- 170- Terkan, Fehrullah, "Does Zayd Have the Power not to Travel Tomorrow? A Preliminary Analysis of al-Fârâbî's Discussion on God's Knowledge of Future Human Acts", *The Muslim World*, 94 (January 2004), s. 45-64.
- 171- _____, "el-Fârâbî'ye Atfedilen Yeni-Eflatuncu Bir Eser: Risâle fi'l-İlmî'l-İlâhî", *Dîvân İlmî Araştırmalar*, yıl: 11, sy. 20 (2006/1), s. 185-226.
- 172- Thom, Paul, "Al-Fârâbî on Indefinite and Privative Names", *Arabic Sciences and Philosophy*, 18 (2008), s. 193-209.
- 173- Timurtaş, Faruk Kadri, "Büyük Türk Filozofu Fârâbî (Doğumunun 1100. Yıl Dönümü)", *Tercüman*, 19 Eylül 1973.
- 174- Togusakov, Osman A., "Klâsik Doğu Felsefesi ve Fârâbî", trc. Alişer Nazarov-Arstanbek Duvanayev, *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 365-369.
- 175- Tokat, Latif, "Farabî Felsefesinde Mutluluğun Araştırılması", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VI/3 (2006), s. 133-157.
- 176- Toktaş, Fatih, "Akl ve Ta'akkul Kavramları Bağlamında Amelî Akıl", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 165-177.

- 177- _____, "Fârâbî ve Risâle fi's-Siyâse", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. XXIX (2009), s. 175-216.
- 178- Topaloğlu, Aydın, "Fârâbî'de Tanrı Kavramı", *Bilim ve Ütopya*, sy. 154 (Nisan 2007), s. 25-28.
- 179- Turabi, Ahmet Hakkı, "Fârâbî'nin Mûsikî Alanındaki Görüşleri ve Eserleri", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 47-63.
- 180- _____, "Fârâbî ve Mûsikî", *Bilim ve Ütopya*, sy. 154 (Nisan 2007), s. 34-36.
- 181- _____, "el-Mûsîka'l-kebîr", *DîA*, XXXI, 256-257.
- 182- Turan, Humeyra, "Fârâbî 1-4", *Önce Vatan*, 02.09.2006, 09.09.2006, 16.09.2006, 23.09.2006.
- 183- Tülücü, Süleyman, " 'Fârâbî Bibliyografyası'na Bâzı İlâveler-III", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 20 (2003), s. 7-52.
- 184- Türker, Sadık, "Fârâbî'nin "Tamantuk" (Mantiksallaştırma) Programı", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 77-100.
- 185- _____, "The Arabico-Islamic Background of al-Fârâbî's Logic", *History and Philosophy of Logic*, 28/3 (August 2007), s. 183-255.
- 186- Türker-Küyel, Mübahat, "Fârâbî ve Yûsuf Has Hâcib'in "Fityan" ve "Ahîlik" Ahlâkında Katkıları Olmuş mudur?", *II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, 13-15 Ekim 1999, Kırşehir Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999, s. 229-233.
- 187- _____, "Fârâbî'de Devlet ile Bilim İlişkisi", *Cumhuriyetimizin 80. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yay., Ankara 2004, s. 296-300.
- 188- _____, "Fârâbî'de Devlet-Bilim İlişkisi", *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 11-14.
- 189- _____, "Farabî et-Türki'nin Devlet Teorisi'nde "Fazıla" "Şekliyle" En Yakın Olanı, Acaba, Niçin "Camaiye" "Şekilli" Olanıdır", *XV. Türk Tarih Kongresi*, 11-15 Eylül 2006-Ankara (Henüz basılmamış bildiri).
- 190- Türkeri, Mehmet, "Aristoteles, Fârâbî ve İbni Miskeveyh'in Ahlâk Kuramlarında 'Dostluk'un Önemi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. XIX (2004), s. 79-101.
- 191- Tüzüner, Atif, "Eflâtun'un, Hakim Ebu Nasr-ı Fârâbî Tarafından Seçilen

- Sözlerinden”, *Konya*, sy. 131-132 (Eylül 1949), s. 8-10.
- 192- Urvoy, Dominique, “L’Islam rencontre la philosophie: Al-Fârâbî”, *Bulletin de littérature ecclésiastique*, 102/4 (2001), s. 309-320.
- 193- _____, “Al-Fârâbî et les penseurs chrétiens d’Orient”, *L’Orient chrétien dans l’empire musulman (Hommage à Gérard Troupeau)*, collection *Studia Arabica-III*, éditions de Paris, 2005, s. 143-154.
- 194- Uysal, Enver, “Kindî ve Fârâbî’de Akıl ve Nefs Kavramlarının Ahlâkî İçeriği”, *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, c. 13, sy 2 (2004), s. 141-156; aynı yazı için ayrıca bk. *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 155-164.
- 195- Üngör, Etem [Ruhî], “Fârâbî ve Arel”, *Musiki Mecmuası*, c. 18, sy. 219 (Haziran 1966), s. 83-85.
- 196- _____, “Fârâbî Bibliyografisi Üzerine Bir İnceleme”, *Musiki Mecmuası*, c. 29, sy. 317 (Mart 1976), s. 13-18.
- 197- _____, “Farabî ve Kazakistan”, *Musiki Mecmuası*, sy. 466 (Sonbahar 1999), s. 3 vd.
- 198- Ünver, Süheyl, “Büyük Türk Filozof ve Hekimi Uzluk Oğlu Ebu Nasr-ı Farabî’nin Tıbbî Bir Makalesi”, *Tedavi Kliniği ve Laboratuvarı Dergisi*, c. 8, sy. 30 (Haziran 1938), s. 89-93.
- 199- _____, “Türk Hakimi Farabî’nin Udu”, *Türk Musikisi Dergisi*, c. 1, sy. 10 (1 Ağustos 1948), s. 20-21, 22.
- 200- _____, “Türk Hakimi Farabî’nin Udu”, *Yeni Musiki Mecmuası*, sy. 146 (Nisan 1960), s. 419-421.
- 201- Watt, John W., “From Themistius to al-Farabi: Platonic Political Philosophy and Aristotle’s *Rhetoric* in the East”, *Rhetorica*, 13/1 (Winter 1995), s. 17-41.
- 202- Yalın, Salih, “Fârâbî’nin Töz/Cevher Tasavvuru”, *Uluslararası Fârâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-8 Ekim 2004, Elis Yay., Ankara 2005, s. 229-245.
- 203- Zeybek, Namık Kemal, “Farabî’yi Ese Alalım mı?”, *Halk’a ve Olaylara Tercüman*, 25.08.2004.

IV- FÂRÂBÎ’DEN BAHSE DEN ESERLER

- 1- Abdurrahman Fehmî Efendi, *İslâm Medeniyeti Tarihi (Medresetü’l-‘Arab)*, notlarla sadeleştirip yayına haz. Hüseyin Elmalı-Cüneyt Eren, Yeni Akademi Yay.,

- İzmir 2005, s. 42-44.
- 2- 'Abdülhamid el-Kâtib, *Doğunun Hükümdarı, Siyaset Teorisinin Kayıp Halkası*, trc. Güldane Gündüzöz-Soner Gündüzöz, Antik Dünya Klâsikleri, İstanbul 2007, çevirenlerin girişi, s. 25, 26-27.
 - 3- Adonis, *Arap Poetikası, Konferanslar*, çev. Emrullah İşler, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2004, s. 22-25, 26.
 - 4- Ağırakça, Ahmet, *İslâm Tıp Tarihi [Başlangıçtan VII./XIII. Yüzyıla Kadar]*, Çağdaş Basın Yayın Ltd. Şti., İstanbul 2004, s. 198, 267, 271, 326.
 - 5- Akgün, Mehmet, *Materyalizmin Türkiye'ye Girişi*, 2. baskı, Elis Yay., Ankara 2005, 40, 54, 55, 57, 59, 174.
 - 6- Aksoy, Nurşah, *Tarihteki Ünlü Bilim Adamları*, Karma Kitaplar, İstanbul 2008, s. 30-32.
 - 7- Akyüz, Hüseyin, *Kutadgu Bilig'de Sosyo-Pedagojik ve Siyasal Söylem*, Eser Ofset, Erzurum 2002, tür. yer.
 - 8- Altıntaş, Ramazan, *Kur'an'da Hidayet ve Dalâlet*, Pınar Yay., İstanbul 1995, s. 204.
 - 9- _____, *Bütün Yönleriyle Câhiliyye*, Ribat Yay., Konya [1996], s. 16.
 - 10- Arslantürk, Zeki, *Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri*, 5. baskı, Çamlıca Yay., İstanbul 2001, s. 23-27.
 - 11- Aydın, Ali Arslan, *el-Ba's ve'l-Hulûd beyne'l-Mütekellimîn ve'l-Felâsife*, Seha Neşriyat, İstanbul 1419/1998, s. 229-237, 313-316.
 - 12- Aydın, Hasan, *İslâm Düşünce Geleneğinde Din-Felsefe ve Bilim*, Naturel Yay., Ankara 2005, tür. yer.
 - 13- _____, *İslâm Düşünce Geleneğinde Bilgi Kuramı (Eleştirel Bir Yaklaşım)*, Naturel Yay., Ankara 2005, tür. yer.
 - 14- Ayhan, Halis, *Eğitim Bilimine Giriş*, Şûle Yay., İstanbul 1995, s. 225, 249, 255, 262-263.
 - 15- Ayık, Hasan, *İslâm Mantık Geleneği ve Doğuluların Mantiği*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007, tür. yer.
Tanıtım:
Yakup Özkan, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 17 (2008), s. 209-213.
 - 16- Bakar, Osman, *The Classification of Knowledge in Islam: A Study in Islamic Philosophies of Science*, Islamic Texts Society, Cambridge 1998, tür. yer.

- 17- _____, *Gelenek ve Bilim, İslâm'da Bilim Tarihi ve Felsefesi Üzerine*, çev. Ercüment Asil, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2003, tür. yer.
- 18- [Balaban], Mustafa Rahmi, *Küçük Felsefe Tarihi*, sad. Ömer Tolgay, 2. baskı, İnsan Yay., İstanbul 2001, s. 56-58.
- 19- Balyuzi, H. M., *Hazreti Muhammed ve İslâm Devri*, çev. Süreyya Güler, Kazancı Matbaacılık Sanayii A. Ş., İstanbul 1996, s. 335, 345-346, 350-351.
- 20- Bayraktar, Mehmet, *İslâm Düşüncesi Tarihi*, Anadolu Üniv. Açıköğretim Fak. Yay., Eskişehir 1999, tür. yer.
- 21- _____, *İslâm Düşüncesi Yazıları*, Elis Yay., Ankara 2004, tür. yer.
- 22- _____, v. dğr., *Felsefe*, Ankuzem Ankara Üniv. Uzaktan Eğitim Yay., Ankara 2005, s. 316-319.
- 23- Black, Deborah L., *Logic and Aristotle's Rhetoric and Poetics in Medieval Arabic Philosophy*, E. J. Brill, Leiden 1990, tür. yer.
- 24- Bolay, Süleyman Hayri, *Felsefeye Giriş*, Akçağ Yay., Ankara 2004, tür. yer.
- 25- Çapak, İbrahim, *Gazâlî'nin Mantık Anlayışı*, Elis Yay., Ankara 2005, tür. yer.
- 26- Çetinkaya, Bayram Ali, *İzmirli İsmail Hakkı; Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İnsan Yay., İstanbul 2000, s. 104-108.
- 27- Çıkar, Mehmet Şirin, *Nahivciler ile Mantıkçılar Arasındaki Tartışmalar*, İSAM Yay., İstanbul 2009, s. 17, 70, 116-123 ve tür. yer.
- 28- Daiber, Hans, *Bibliography of Islamic Philosophy: Alphabetical List of Publications*, I-II, E. J. Brill, Leiden 1999, 1503 s., tür. yer.
- 29- Dalkılıç, Mehmet, *İslâm Mezheplerinde Ruh*, İz Yayıncılık, İstanbul 2004, tür. yer.
- 30- Danışman, Zuhuri, *Büyük İslâm Tarihi*, Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul 1967, II, 252-254.
- 31- Dönmez, Ali, *Matematiğin Öyküsü ve Serüveni*, "Dünya Matematik Tarihi Ansiklopedisi", VI. Cilt: Türk ve Doğulu Matematikçiler, Toplumsal Dönüşüm Yay., İstanbul 2005, s. 130-135.
- 32- Durusoy, Ali, *Örnek Çeviri Metinlerle Mantığa Giriş (Kindî, Fârâbî ve İbn Sînâ'da)*, M. Ü. İlâhiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul 2008, tür. yer.
- 33- Emir Ali, *İslâm'ın Özü (İslâm ve Hıristiyanlığın Mukayesesi)*, trc. Ömer R. Doğrul, sad. ve tahkik: Musa K. Yılmaz, İlâhiyat [Yay.], Ankara 2007, s. 369-370.
- 34- Erdoğan, İsmail, *Hermetik İslâm Düşüncesi'nde Türlerin Efendisi ve Kâmil Tabiat Anlayışı*, İlâhiyat [Yay.], Ankara 2004, tür. yer.
- 35- Erünsal, İsmail E., v. dğr., *İlâhiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu I (1953-2000)*,

- İSAM Yay., İstanbul 2008, s. 44, 64, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 105, 138, 249, 274, 412-413 ve tür. yer.; *II (2001-2007)*, İSAM Yay., İstanbul 2008, s. 103, 104, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 149, 249, 408 ve tür. yer.
- 36- Evkuran, Mehmet, *Sosyal Bilimler Mantiğı ve Kelâm*, Araştırma Yay., Ankara 2005, s. 29, 30, 72, 76.
- 37- Fakhry, Majid, *Philosophy, Dogma and the Impact of Greek Thought in Islam*, Brookfield Press, Variorum 1994, s. 1-15.
- 38- _____, *A Short Introduction to Islamic Philosophy, Theology and Mysticism*, Oneworld Publications Ltd., Oxford 1997, tür. yer.
- 39- Fatma Aliye Hanım, *Terâcim-i Ahvâl-i Felâsife [Filozofların Biyografileri]*, sad. ve yayına haz. Ali Utku-Uğur Koroğlu, Çizgi Kitabevi, Konya 2006, s. 102-103.
- 40- Filiz, Şahin, *İlk İslâm Hümanistleri: İhvan-ı Safa Topluluğu ve İnsan Felsefesi*, Onbir Eylül Yay., Konya 2002, tür. yer.
- 41- *Gevrekzâde Hâfız Hasan Efendi ve Mûsikî Risâlesi*, inceleme ve metin: Ahmet Hakkı Turabi, Rağbet Yay., İstanbul 2005, s. 140-141 ve tür. yer.
- 42- Gilson, Étienne, *Ortaçağda Felsefe, Patristik Başlangıçtan XIV. Yüzyıl Sonlarına Kadar*, çev. Ayşe Meral, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 343-346 ve tür. yer.
- 43- Gutas, Dimitri, *İbn Sînâ'nın Mirası*, derl. ve trc. M. Cüneyt Kaya, Klâsik [Yay.], İstanbul 2004, tür. yer.
- 44- Güllüce, Veysel, *Kur'ân-ı Kerim'de Ahiret İnançının Temelleri*, EKEV Yay., Erzurum 2001, s. 47-48.
- 45- Güneş, Abdalbaki, *Kur'ân'da İşlevsel Akla Verilen Değer-Akıl Kavramının Semantik Analizi*, Ahenk Yay., Van 2003, s. 163-165.
- 46- Hengirmen, Mehmet-Görgü, Ali Turan, *Türk Büyükleri*, Engin Yayınevi, Ankara 2003, s. 148-149.
- 47- Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2005, s. 31-34, 36, 355.
- 48- Hüdür, Fereç, *Kur'an Dışı Oluşumların Eleştirisi ve Kur'an'a Arzı*, Kişisel Yay., İstanbul 2007, tür. yer.
- 49- *In the Age of al-Farabi: Arabic Philosophy in the Fourth/Tenth Century*, edited by Peter Adamson, The Warburg Institute, London 2008, tür. yer.
- 50- Işık, Hidayet, *Âmirî'ye Göre İslâm ve Öteki Dinler*, İz Yayıncılık, İstanbul 2006,

tür. yer.

- 51- *İslâm Felsefesinin Özgünlüğü*, editör: Mehmet Vural, Elis Yay., Ankara 2009, tür. yer.
- 52- *İslâm'da Entelektüel Gelenekler*, haz. Farhad Daftary, trc. Muhammet Şeviker, İnsan Yay., İstanbul 2005, tür. yer.
- 53- İslâmoğlu, Mustafa, *Üç Muhammed-İki Tasavvur Bir Gerçek*, 5. baskı, Denge Yay., İstanbul 2001, s. 148, 227-228.
- 54- Karabulut, Ali Rıza, *Kayseri Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesindeki Türkçe, Farsça, Arapça Yazmalar Kataloğu, I-II*, Mektebe Yay., Ankara 1995, nr. 1691, 2194.
- 55- Karaca, Alâattin, *İkinci Yeni Poetikası*, Hece Yay., Ankara 2005, s. 36-37, 41, 42, 43.
- 56- Karadeniz, Osman, *İlim ve Din Açısından Mu'cize*, Marifet Yay., İstanbul 1999, s. 103.
- 57- Kayacık, Ahmet, *Bağdat Okulu ve İslâm Düşüncesindeki Yeri*, Üniversite Kitabevi Yay., İstanbul 2004, s. 60-90.
Tanıtımı:
Mehmet Sami Bağa, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 12 (2005), s. 241-243.
- 58- Kılıçlı, Mustafa, *Sadrulislâm ve Emevîler Devrinde Gınâ*, Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Ofset Tesisleri, Erzurum 1993, s. 1, 2, 16.
- 59- Koca, Ahmet, v. dğr., *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları (1949-1975)*, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Yay., Ankara 1978, s. 4, 14, 23, 33, 38, 43, 51, 56, 69, 70, 72, 80, 90, 92-93, 114, 152, 155, 156.
- 60- Kocatürk, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964, s. 44-45.
- 61- Kurtoğlu, Zerrin, *İslâm Düşüncesinin Siyasal Ufku, Siyaset Sorunu Açısından Din-Felsefe İlişkileri*, İletişim Yay., İstanbul 1999, 2007, s. 93-183, 292-293 ve tür. yer.
- 62- Lapidus, Ira M., *İslâm Toplulukları Tarihi, Cilt 1*, çev. Yasin Aktay, İletişim Yay., İstanbul 2002, s. 151, 269, 270, 296-297, 521.
- 63- Libera, Alain de, *Ortaçağ Felsefesi*, çev. Ayşe Meral, Litera Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 110-113 ve tür. yer.
- 64- Makdisi, George, *Ortaçağ'da Yüksek Öğretim*, çev. Ali Hakan Çavuşoğlu-Hasan

- Tuncay Başoğlu, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 148, 173, 245.
- 65- _____, *İslâm'ın Klâsik Çağında ve Hıristiyan Batı'da Beşerî Bilimler*, trc. Hasan Tuncay Başoğlu, Klâsik [Yay.], İstanbul 2009, s. 263-264 ve tür. yer.
- 66- Massignon, Louis, *Doğuş Devrinde İslâm Tasavvufu*, Fransızcadan çev. Mehmed Ali Aynî, sad. ve ilâvelerle yayına haz. Osman Türer-Cengiz Gündoğdu, Ataç Yay., İstanbul 2006, s. 148.
- 67- *Müslüman Bilim Adamları 1*, Türkiye Gazetesi Yay., İstanbul 2005, s. 244-249.
- 68- Nasr, Seyyid Hüseyin, *Genç Müslümana Modern Dünya Rehberi*, Türkçesi: Şehabeddin Yalçın, 3. baskı, İz Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 100-101.
- 69- Netton, Ian Richard, *Allah Transcendent: Studies in the Structure and Semiotics of Islamic Philosophy, Theology and Cosmology*, Routledge, London 1989, tür. yer.
- 70- Neubauer, Eckhard, *Arabische Musiktheorie von den Anfängen bis zum 6./12. Jahrhundert*, ed. Fuat Sezgin, Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften, Frankfurt 1998, tür. yer.
- 71- Nev'î Efendi, *İlimlerin Özü "Netâyic el-Fünûn"*, yayına haz. Ömer Tolgay, İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 58, 59, 124, 125, 127.
- 72- Oktay, Ayşe Sıdika, *Kınalızâde Ali Efendi ve Ahlâk-ı Alâî*, İz Yayıncılık, İstanbul 2005, tür. yer.
- 73- Özbalıkçı, Mehmet Reşit, *Kur'ân ve Hadis'in Arap Gramerindeki Rolü*, Yeni Akademi Yay., İzmir 2006, s. 32-33, 57-58.
- 74- Peker, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Çamlıca Yay., İstanbul 2003, s. 39-41.
- 75- Peters, F. E., *Aristotle and the Arabs: The Aristotelian Tradition in Islam*, New York University Press, New York 1968, tür. yer.
- 76- Raşid, Rüştü, *Klâsik Avrupalı Modernitenin İcadı ve İslâm'da Bilim*, editör: Bekir S. Gür, Kadim Yay., Ankara 2005, s. 34, 58, 257.
- 77- Râzî, Fahreddîn, *Kelâm'a Giriş [el-Muhassal]*, çev. Hüseyin Atay, Ankara Üniv. İlâhiyat Fak. Yay., Ankara 1978, s. 109.
- 78- Saçaklızâde, Muhammed b. Ebî Bekr el-Mar'aşî, *Tertibü'l-'Ulûm*, nşr. Muhammed b. İsmâ'il es-Seyyid Ahmed, Dârü'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, Beyrut 1408/1988, s. 17.
- 79- Sarıçam, İbrahim-Erşahin, Seyfettin, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl., Ankara 2006, tür. yer.
- 80- Sarıoğlu, Hüseyin, *İbn Rüşd Felsefesi*, Klâsik [Yay.], İstanbul 2003, tür. yer.

- 81- Satiođlu, Ceyda, v. đđr., *Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakóltesi Dergisi Makaleler Bibliyografyası (1952-1988)*, Ankara 1989, s. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 66, 79, 81, 89.
- 82- Scognamillo, Giovanni-Arslan, Arif, *Doğu ve Batı Kaynaklarına Göre Cinler*, Karizma Yay., İstanbul 1999, s. 64-65.
- 83- Sunar, Cavit, *İslâmda Felsefe ve Farabî II*, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yay., İstanbul 2006, tür. yer.
Not: Bu eserde Fârâbî'den sonraki İslâm felsefesi ve temsilcileri ele alınmıştır.
- 84- şahin, Mahir, *Akıldan İstifâde mi İstifâ mı, Bediüzzaman'a Göre Felsefe*, şahdamar Yay., İzmir 2006, s. 29-30.
- 85- şeşen, Ramazan, *İbn Fazlân Seyahatnâmesi*, Bedir Yayınevi, İstanbul 1995, s. 215.
- 86- şevkî Eb Halîl, *İslâm ve Dünya Medeniyetleri Tarihi*, ev. Atik Aydın-Abdulhadi Timurtaş, Bilge Adam Yay., İstanbul 2005, s. 415.
- 87- şulul, Cevher, *Kindî Metafizigi*, İnsan Yay., İstanbul 2003, tür. yer.
- 88- Tan, Bilal, *Kur'an'da Hikmet Kavramı*, Pınar Yay., İstanbul 2000, s. 113-114.
- 89- Taşköprîzâde Ahmed, *Mevz'ât'l-'Ulm*, trc. Kemâleddin Mehmed, İkdâm Matbaası, İstanbul 1313, I, 341-343.
- 90- Terkan, Fehrullah, *atışmanın Dinamikleri: Din ve Felsefe Uzlaşmazlığı zerine*, Elis Yay., Ankara 2007, s. 21-47, 224-232, 251 ve tür. yer.
- 91- Tokat, Latif, *Dinde Sembolizm*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2004, tür. yer.
- 92- Toktaş, Fatih, *İslâm Düşüncesinde Felsefe Eleştirileri*, Klâsik [Yay.], İstanbul 2004, tür. yer.
- 93- _____, *Meşşâî Felsefe*, İnsan Yay., İstanbul 2004, tür. yer.
- 94- Toku, Neşet, *Siyaset Felsefesine Giriş*, Kaknüs Yay., İstanbul 2005, s. 38, 83-98.
- 95- _____, *İslâm Felsefesine Giriş*, Savaş Yayınevi, Ankara 2007, s. 81-109.
- 96- Topdemir, Hüseyin Gazi, *Felsefe*, Pegem Akademi [Yay.], Ankara 2008, s. 92-100.
- 97- Touati, Houari, *Ortaçağda İslâm ve Seyahat*, ev. Ali Berktaş, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2004, s. 63, 64, 65.
- 98- Tozlu, Necmettin, *İnsandan Devlete Eğitim*, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2003, s. 60-63, 114-116, 167-169.
- 99- Turabi, Ahmet Hakkı, *İbn Sînâ: Msikî*, Litera Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 111.
- 100- Ulutan, Burhan, *İbn Sînâ Felsefesi*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul

2000, tür. yer.

- 101- Uyanık, Mevlüt, *İslâm Bilgi Felsefesinde Kalbin Anlaması-Gazzâlî Örneği-*, Araştırma Yay., Ankara 2005, s. 59-60, 78 (dipnot: 32), 97.
- 102- Vatandaş, Celaleddin, *Vahiyden Kültüre*, Pınar Yay., İstanbul 2004, s. 142-144, 147, 339-340, 404.
- 103- Watt, W. Montgomery, *İslâm'da Siyasal Düşüncenin Oluşumu*, çev. Ulvi Murat Kılavuz, Birey Yayıncılık, İstanbul 2001, s. 112, 158, 160, 161, 162, 189.
- 104- Yamanlar, Emine, *Lise Felsefe*, Ders Kitapları Anonim Şirketi, İstanbul 2003, s. 49-50, 155.
- 105- Yavuz, Salih Sabri, *İslâm Düşüncesinde Nübüvvet*, İnsan Yay., İstanbul, ts., s. 109-113.
- 106- Yekta, Rauf, *Türk Musikisi*, Fransızcadan çev. Orhan Nasuhioğlu, Pan Yay., İstanbul 1986, s. 47-48.
- 107- Yetkin, Çetin, *Siyasal Düşünceler Tarihi 1: Mezopotamya, Hint, Çin, Yunan, Roma, Hıristiyan, İslâm ve Türk*, Salyangoz Yay., İstanbul 2008, "Bölüm On İki".
- 108- Yıldırım, Celâl, *İslâm-Türk Tarihinin Altın Sahifeleri*, 2. baskı, İkbâl Yay., Ankara, ts., s. 437-439.
- 109- Yıldırım, Kadri, *Sözcükbilim*, İrmak Ofset ve Tipo Matbaacılık, Diyarbakır 2003, s. 59.
- 110- Yıldız, Alim-Koçyiğit, Tahsin, *İlâhiyat Fakültesi Dergileri Makale ve Yazarlar Fihristi (1952-2002)*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2002, tür yer.
- 111- Yılmaz, İrfan, v. dğr., *Yeni Bir Bakış Açısıyla İlim ve Din*, Zaman Gazetesi [Yay.], İstanbul 1998, II, 431-436.

V- FÂRÂBÎ'DEN BAHSEDEN MAKALELER

- 1- Akçay, Mustafa, "Gazzâlî'de Ruh Tasavvuru", *Dinî Araştırmalar*, c. 7, sy. 21 (Ocak-Nisan 2005), s. 97-98, 99.
- 2- Akpınar, Hüseyin, "İlimler Tarihinde Müsikinin Yeri", *İSTEM*, yıl: 3, sy. 5 (2005), s. 193-194.
- 3- Alper, Ömer Mahir, "Küllî", *DİA*, XXVI, 539.
- 4- Altıntaş, Hayrani, "Munkız'ın Bilgileri Işığında Gazzâlî ve Felsefe", *Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, XXXV (1996), s. 97, 98, 103, 113.
- 5- Arkan, Atilla, "Meşşâî Gelenek Bağlamında İbn Rüşd Felsefesinde Rüya", *Dîvân*

İlmî Araştırmalar, sy. 15 (2003/2), s. 97-100.

- 6- Arslan, Fazlı, "Türk Müsikîsi Yazmalarında/Edvârlarda "Akustik" Konusu", *Cumhuriyet Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, XI/1 (2007), s. 263-278.
- 7- Aydınlı, Yaşar, "Bir İbn Bâcce Bibliyografyası", *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, c. 4, sy. 4 (1992), s. 387.
- 8- Ayni, M. Ali, "Türk Mantıkçıları", sad. Naim Şahin, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 17 (Bahar 2005), s. 343, 344.
- 9- Başçı, Vahdettin, "Prof. Dr. Mehmet Naci Bolay'ın Hayatı, Kişiliği ve Eserleri", *Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 17 (2002), s. 23-25.
- 10- Bayrakdar, Mehmet, "İslâm Felsefesinde Felsefe-Din Uzlaştırması", Mehmet Bayrakdar, *İslâm Düşüncesi Yazıları*, Elis Yay., Ankara 2004, s. 167-168.
- 11- Bircan, Hasan Hüseyin, "İslâm Felsefesi ve Antik Yunan Düşüncesi-Karşılaşmanın Keyfiyeti-", *İslâmiyât*, c. 7, sy. 2 (Nisan-Haziran 2004), s. 85-87.
- 12- Butterworth, Charles E., "Ethics in Medieval Islamic Philosophy", *The Journal of Religious Ethics*, 11/2 (Fall 1983), s. 224-239.
- 13- _____, "Ahlâk ve Siyaset Felsefesi", *İslâm Felsefesine Giriş*, editörler: Peter Adamson-Richard C. Taylor, trc. M. Cüneyt Kaya, Küre Yay., İstanbul 2007, s. 304-309.
- 14- Çağrıncı, Mustafa, "Adâlet (Ahlâk)", *DİA*, I, 342.
- 15- _____, "Fazilet", *DİA*, XII, 269-270, 271.
- 16- _____, "İffet", *DİA*, XXI, 506-507.
- 17- _____, "İtidal", *DİA*, XXIII, 456-457.
- 18- _____, "Saadet", *DİA*, XXXV, 320-321, 322.
- 19- _____ - Hökelekli, Hayati, "İrade", *DİA*, XXII, 381-382.
- 20- Çapak, İbrahim, "İslâm Dünyasındaki İlk Mantık Çalışmalarına Genel Bakış", *Sakarya Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9 (2004), s. 38-41.
- 21- _____, "Klâsik Mantıkta Kategoriler Teorisi", *Felsefe Dünyası*, sy. 40 (2004/2), s. 116-123.
- 22- Çetin, İsmail, "Tanrı'nın Değişmezliği Problemi", *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, c. 13, sy. 1 (2004), s. 46-48.
- 23- Çubukçu, İbrahim Ağâh, "Türk Felsefesinin Doğuşu ve Gelişmesi", *Din Öğretimi Dergisi*, sy. 10 (Ocak-Şubat-Mart 1987), s. 32-33.

- 24- Danışman, Nafiz, “ ‘Câhiliyye’ Kelimesinin Mânâ ve Menşe’i”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VII-IV (1956), s. 196.
- 25- Doru, Nesim, “Yahyâ İbn Adî’ye Göre Mantık-Gramer İlişkisi (Dilin Mantığı ve Mantığın Dili Üzerine Bir Tartışma)”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. VI, sy. 1 (2004), s. 42-43, 46, 48.
- 26- Druart, Thérèse-Anne, “Metafizik”, *İslâm Felsefesine Giriş*, editörler: Peter Adamson-Richard C. Taylor, trc. M. Cüneyt Kaya, Küre Yay., İstanbul 2007, s. 365-370.
- 27- Emiroğlu, İbrahim, “Mantık”, *DİA*, XXVIII, 19-20, 21, 22, 28.
- 28- Endress, Gerhard, “Klâsik İslâm Düşüncesinde Yunan Mantığı Savunucuları ile Arap Nahivcileri Arasındaki Tartışmalar”, çev. Mehmet Şirin Çıkar, *EKEV Akademi Dergisi*, yıl: 6, sy. 11 (Bahar 2002), s. 214-216.
- 29- Fayda, Mustafa, “Câhiliye”, *DİA*, VII, 18.
- 30- Görgün, Tahsin, “Mâhiyet”, *DİA*, XXVII, 336.
- 31- Haklı, Şaban, “İslâm Felsefesinde Mekân ve Boşluk Tasavvurunun Kozmolojiye Tatbiki”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 6, sy. 12 (2007/2), s. 50-52.
- 32- “Hocamız Prof. Dr. Mübahat Türker-Küyel”, *Araştırma* (Prof. Dr. M. Türker-Küyel’e Armağan), XV (1994), s. VII-XXII.
- 33- Karaarslan, Nasuhi Ünal, “Fârâbî, İshak b. İbrâhim”, *DİA*, XII, 163-164.
- 34- Kaya, Mahmut, “Mâ ba’de’t-tabîa”, *DİA*, XXVII, 265.
- 35- _____, “Madde”, *DİA*, XXVII, 303.
- 36- _____, “Meşşâiyye”, *DİA*, XXIX, 394, 395.
- 37- _____, “Mufârikât”, *DİA*, 367-368.
- 38- Köroğlu, Burhan, “İbn Bacce’nin Aklî Varlığa Dair Delillerinin Tahlili”, *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, sy. 16 (Ekim 2009), s. 73-76.
- 39- Kutluer, İlhan, “Dunlop, Douglas Morton”, *DİA*, X, 2.
- 40- _____, “Halâ”, *DİA*, XV, 224.
- 41- _____, “Mahsûs”, *DİA*, XXVII, 393.
- 42- _____, “Mebde”, *DİA*, XXVIII, 210, 211.
- 43- _____, “Medeniyyet”, *DİA*, XXVIII, 296-297.
- 44- _____, “Medkûr, İbrâhim”, *DİA*, XXVIII, 322, 323.
- 45- _____, “Mekân”, *DİA*, XXVIII, 551.
- 46- _____, “Metafizik”, *DİA*, XXIX, 399, 400.

- 47- Najjar, Fauzi M., "Democracy in Islamic Political Philosophy", *Studia Islamica*, 51 (1980), s. 107-122.
- 48- Nasr, Seyyid Hüseyin, "İslâm Düşüncesinin Soykütüğü", çev. Yusuf Kaplan, *Bilge Adamlar*, yıl: 6 , sy. 19-20 (Temmuz 2008), s. 124-125.
- 49- Özcan, Nuri-Çetinkaya, Yalçın, "Mûsiki", *DİA*, XXXI, 258.
- 50- Öznurhan, Halim, "Aristoteles Poetika'sının Arap Edebiyatındaki Yansımaları", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 4, sy. 1 (Ocak-Haziran 2004), s. 267-269.
- 51- Poyraz, Hakan, "Siyasî Ahlâkın Coğrafi Sınırları: Ahlâk Felsefesi ve Siyaset", *Yerel Siyaset*, sy. 25 (Ocak 2008), s. 18, 19-20.
- 52- Sarioğlu, Hüseyin, "Meşşâî Filozofların Din ile Felsefeyi Uzlaştırma Çabaları", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, sy. 10 (Ekim 2006), s. 111-113.
- 53- Saruhan, Müfit Selim, "İslâm Düşüncesinde Ahlâk ve Saadet", *Köprü*, sy. 75 (Yaz 2001), s. 55-64.
- 54- Simon, Heinrich, "Ortaçağ'da Arap Ütopyaları", *Bilim ve Ütopya*, sy. 154 (Nisan 2007), s. 43-46.
- 55- Street, Tony, "On Studying Medieval Arabic Logic", *Journal of the American Oriental Society*, 117/3 (1997), s. 536-541.
- 56- Şentürk, Recep, "Millet", *DİA*, XXX, 65.
- 57- et-Tayyân, Muhammed Hassân, "Araplarda Sesbilim (Fonetik)", çev. Ahmet Yüksel, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 17 (2004), s. 302, 309.
- 58- Togan, Z. V., "Dergiler: Journal Asiatique", *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, III/3-4 (1959-1960), s. 268.
- 59- Topaloğlu, Aydın, "Renk (Felsefe)", *DİA*, 573-574.
- 60- Turhan, Kasım, "İnniyye", *DİA*, XXII, 315.
- 61- Türker-Küyel, Mübahat, "Bugünkü Batı Kültüründe Türklerin Etkisi ve Katkısı", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. Oktay Aslanapa'ya Armağan, XXXII/1-2 (1993), s. 348-349.
- 62- Türkeri, Mehmet, "Bazı İslâm Ahlâk Kuramlarındaki Ortak Noktalar", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIX (2004), s. 3-19.
- 63- Uyanık, Mevlüt, "İslâm Felsefesinin Teşekkül Dönemi "Varlık" Anlayışında Birinci ve İkinci Cevher Kavramı", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 1, sy. 1 (2002/1), s. 141-157.

- 64- Wright, O., "Müsiki", *EI²* (İng.), VII, 682-683, 686.
- 65- Yediyıldız, M. Asım, "İslâm Kültürü ve Uygarlığı", *İslâm'a Giriş-Gençliğin İslâm Bilgisi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2006, s. 232, 233, 239, 240.
- 66- Yıldırım, Zeki, "Kur'ân Işığında Dillerin Kaynağı Problemi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 22 (2004), s. 99-100.
- 67- Yılmaz, Nurullah, "Arap Şiirinde Vezin ve Kafiye", *Akademik Araştırmalar*, Erzurum, yıl: 1, sy. 3 (Kış 1996), s. 194.
- 68- _____, "Nazım ve Nesir Teorileri Açısından Klâsik Arap Şiirine Genel Bakış", *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, yıl: V, sy. 17 (Bahar 2005), s. 42-43, 44.

Kısaltmalar

- DİA* : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, I- , İstanbul 1988- .
- EI²* (İng.) : *The Encyclopaedia of Islam*, I- , New Edition, Leiden 1960- .
- İA* : *İslâm Ansiklopedisi*, I-XIII, İstanbul 1940-1988.
- TTK : Türk Tarih Kurumu (Ankara).